

mladika 4

1978

KAZALO

Ideal svobodne družbe . . .	45
Lado Piščanc: V zelenih daljavah božje bodočnosti, III. nadaljevanje . . .	47
Zorka Matozar: Matejko . . .	52
Lučka Nadrah: Slepa deklica; Samota . . .	53
Bruna Pertot: Njegovo veličanstvo česen . . .	55
Vladimir Kos: Veš, Marija? Veš . . .	56
Ona: Ničesar preveč . . .	56
Maks Šah: Težko pričakovana reforma . . .	57
Martin Jevnikar: Slovenske poveljne revije v Italiji (Stvarnost - Stvarnost in svoboda) . . .	58
Staro in novo o naravi in človeku . . .	59
Antena . . .	60
A. Peterlin - B. Čok: Seminar FUENS . . .	62
Ivo Jevnikar: Drobci iz manjšinskega sveta . . .	63
Joža J. Lovrenčič, ml.: Izpoved . . .	64
Joško Šavli: Senožet na Tolminskem . . .	65
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Milko Škrap) . . .	66
Ocene . . .	68
Na platnicah: Pisma; Ocene; Čuk na Obelisku; Za smeh	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver, (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema)

Lastnik: Slovenska prosveta

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD Poštni tekoči račun 11/7019 »Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

O PASTORALNEM SREDIŠČU V TRSTU

Zelo pozorno sledim vsemu, kar pišejo naši časopisi o verskih zadevah posebno v zvezi s pastoralnim središčem v Trstu, v zvezi s četrto komisijo, ki se v okviru priprav na škofijsko zborovanje ukvarja s specifično slovenskimi problemi itd.

Ne bi se rad spuščal v problem pastoralnega središča v Trstu. O tem bi se morali trezno pogovoriti Slovenci v mestu skupaj s svojimi duhovniki. Postavljati zahtevo po petih centrih, češ saj bomo potem končno dobili samo enega, se mi zdi neresno in nepošteno. Kakšni bodo ti centri? Kdo bo delal v njih? Kje naj bi jih ustanovili?

Ne smemo se prepuščati obupu in slabi volji. Tudi ne smemo biti nestrpni. Če se nam zdi, da imamo prav, skušajmo prepričati z argumenti. Če ne moremo prepričati, se moramo vdati volji večine. Pomeni, da so naši argumenti šibki. Z zmerjanjem in podtikanjem pa prav gotovo ne bomo nič opravili in nič koristnega naredili.

T. Š.

Strinjamo se z Vami. Res bi se lahko nekaterim polemikam mirno izognili. Kdor misli, da je v posesti edine možne rešitve, ta gotovo greši na napuhu in domišljavosti. Vsi lahko k rešitvi omenjenih vprašanj kaj prispevamo, nihče ni v posesti vse resnice. Pišite, razpravljajte, sodelujte! Samo ne izključujmo tistih, ki mislijo drugače kakor mi!

DRUGI O NAS

»...Prvi del revije je posvečen cerkvenim vprašanjem ali problemom, ki imajo opravka s katoliškim bogom in podobnim ozadjem...«

»...prav malo kulturnega pa je v zapisu 'Župančič in Kominform', kjer se revija spušča na običajno nizko raven polemike. Prav zato mogoče članek ni podpisan?...«

»...Drugače je revija neprivlačna in sestavljena po že ustaljenem stereotipnem sistemu, brez vidnejših vzponov in duhovitosti v obliki...«

(m.č.) — verjetno Marij Čuk, na kulturni strani Primorskega dnevnika, 2. aprila 1978.

»Verski brambovec«, »prizadeti mladikar«, »mladiški črnilar« ...

Marko Kravos, glavni urednik knjižnih izdaj pri ZTT v Trstu, v Blok notesu na tržaškem radiu 17. feb. 1978.

Bralcem obljubljam, da bomo podobne kulturne zapise sproti izpisovali na tem mestu. Tako ne bo nihče prikrajšan za pesniške izlive »zamejskih« pesnikov, ki bodo prej ali slej zasenčili Pahorja in Rebulo, Košuto in Pertotovo, Žerjalovo in druge.

* * *

Revija Mladika je naprodaj v sledečih krajih:

V TRSTU

— v Tržaški knjigarni
— v papirnici Fortunato
— na končni postaji openskega tramvaja

NA OPČINAH

— v papirnici Polonio v Narodni ulici

V MILJAH

— na avtobusni postaji

V NABREŽINI

— v baru Terčon

V GORICI

— v Katoliški knjigarni

Dobite jo lahko tudi pri naših poverjenikih ter pri slovenskih župnikih in kaplanih.

SLIKA NA PLATNICI: Dekliški zbor z Vrha je ubrano zapel na prazniku pomladi v Doberdolu.

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo 5.000 lir, podporna 10.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200 ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev): nakazati na banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina Mladika«.

IDEAL SVOBODNE DRUŽBE

25. in 26. junija bodo v deželi Furlaniji-Juljski krajini volitve v razne upravne organe. Te volitve bodo posebno važne tudi za našo narodno skupnost, ker bomo lahko Slovenci prvič po vojni v vsej deželi oddali glas listi **SLOVENSKE SKUPNOSTI**. O tem in o drugih problemih, ki jih ima stranka Slovenske skupnosti, smo se razgovarjali s predsednikom stranke dr. Andrejem Bratužem.

MLADIKA — Dr. Bratuž, Vi ste od drugega deželnega kongresa stranke SSk, ki je bil lani v Števerjanu, predsednik te politične organizacije. Kakšne naloge imate v okviru strankega vodstva?

BRATUŽ — Kot predsednik deželnega sveta SSk seveda predvsem to, da predstavljam stranko, a obenem tudi vlogo znotraj deželnega tajništva, ki je strankin izvršni organ, in sicer vlogo — rekel bi — koordinatorja. Seveda pa menim, da imajo v le-tem vsi člani deželnega tajništva enakovredno vlogo. Deželni tajnik pa ima že po statutu glavno politično težo v stranki.

MLAD. — Po dveh deželnih kongresih stranke, kaj sodite o njeni učinkovitosti? V kolikšni meri se je SSk od prvega deželnega kongresa 1975. leta utrdila in razmahnila?

BR. — Ne bi rad tu izrekal kakih kategoričnih sodb o delu in učinkovitosti SSk. Ra-je naj o tem govorijo dejanja (dejstva). Mislim pa, da je v času od prvega deželnega kongresa do danes stranka močno pognala svoje korenine in je že zelo razvejano razpredla svoje delovanje na Goriškem in Tržaškem. Treba bo seveda posvetiti veliko skrbi za novo in aktivno prisotnost v Beneški Sloveniji in v Kanalski dolini.

MLAD. — Vtis imamo, da je SSk imela zadnja leta precej stikov z drugimi strankami, z drugimi manjšinskimi organizacijami in s političnim vodstvom v matični domovini. Kako ocenjujete te stike?

BR. — Stiki z narodnimi manjšinami so za nas, stranko slovenske narodne skupnosti v Italiji, zelo koristni. V prvi vrsti gre za naše sodelovanje s koroškimi Slovenci, ki so kot mi del slovenskega naroda izven matične domovine in prav tako kot mi živijo v pluralistični demokratični družbi. Zato lahko navezujemo stike z njihovim samostojnim političnim predstavništvom.

Posebej pa nas tu zanimajo stiki z narodnimi manjšinami v italijanski republiki, ki imajo bolj ali manj iste probleme kot mi in jih ščiti ista ustavna listina. Gre za potrebno sodelovanje, za izmenjavo izkušenj in mnenj, za možne predloge in koordinacije (tudi v perspektivi bodočih evropskih volitev). V tem smislu je SSk navezala stike z glavnimi političnimi predstavništvii severnih italijanskih manjšin, od Furlanov preko Južne Tirolske do Doline Aoste. Ker pa so v državi, zlasti na jugu razne etnične skupnosti (npr. Sardinci), gleda naša stranka na te skupine, seveda zaenkrat bolj v »študijskem« smislu. V tem oziru naj samo omenim naše sodelovanje (kjer sva bila skupaj z deželnim tajnikom Štoko) na manjšinskem zborovanju v Cagliariju in prej v Milanu, lansko pomlad, in pa sodelovanje nekaterih predstavnikov iz južne Italije — poleg seveda politično organiziranih alpskih manjšin — na našem manjšinskem zborovanju lansko poletje v Gorici.

SSk je včlanjena tudi v Federalistično unijo evropskih skupnosti (FUENS), ki zbira poli-

tične organizme glavnih evropskih manjšin, in tu po svojih močeh sodeluje.

Kar zadeva odnose z matično domovino, je treba poudariti velik pomen, ki ga SSK temu pripisuje. Lansko zimo je bilo prvo uradno srečanje s Socialistično zvezo delovnega ljudstva Slovenije v Ljubljani. Nato je sledil obisk, ki ga je letošnje zimo SZDL s predsednikom Ribičičem na čelu opravila pri SSK v naši deželi. Mi gledamo na te stike z odprtim realizmom in pri tem poudarjamo našo odločno pripadnost ideologiji političnega pluralizma, ki je vodila in vodi od vseh začetkov sem delovanje naše stranke. Prepričani smo, da tudi politično vodstvo v matični domovini realistično in obenem brez poskusov pogojevanja vodi tako obliko sodelovanja. Zavedamo se, da ima matična domovina vedno svojo moralno dolžnost in nalogo, da zagovarja pravice vseh delov lastnega naroda izven svojih meja, in to še pred vsemi pravnimi in mednarodnimi vidiki.

MLAD. — Menda so se zadnje čase zaradi nekaterih dogodkov v Kanalski dolini Vaši stiki z južnotirolsko »Volkspartei« ohladili?

BR. — SSK je navezala stike s stranko Südtiroler Volkspartei že pred dvema letoma, in to na deželni ravni. Deželno vodstvo naše stranke je tako pozimi leta 1976 uradno obiskalo vodstvo SVP v Bocnu. Sledili so nato razni drugi občasni stiki (v Veroni, tudi skupno s tridentinsko PPTT), nato še lani na kongresu SSK v Števerjanu in junija na manjšinskem zborovanju v Gorici, kjer je bil vedno prisoten glavni tajnik SVP. Res da sedaj nekaj časa ni rednih stikov. Vmes je prišlo tudi vprašanje slovenske manjšine v Kanalski dolini, posebej zadeva okrog šole v Ukvah, ki jo je sklenila financirati Tirolska. O tem so se naši predstavniki tudi razgovarjali lansko poletje s predstavniki SVP na srečanju v Desenzanu.

SSK je mnenja, da se mora vprašanje kanalskih Slovencev reševati objektivno in v popolnem priznanju slovenske prisotnosti v teh predelih. Tu govoto ne bomo popustili. Na drugi strani pa menim, da moramo še vedno ohranjati stike z vsemi manjšinskimi strankami — in torej tudi s SVP — ker ima to svoj politični pomen. Ne smemo se namreč izolirati. Stalno pa bomo opozarjali na svoja stališča in na priznanje slovenske prisotnosti v Kanalski dolini, kot smo npr. pri SVP stalno opozarjali na probleme koroških Slovencev.

MLAD. — Katere so najnujnejše naloge SSK v bližnji bodočnosti in katere v bolj od-

daljeni perspektivi? Gotovo so sedaj bližnje junijske volitve. Kako se na te pripravljate?

BR. — Menimo, da ima naša stranka v bližnji bodočnosti težke naloge. Predvsem mora stalno poudarjati svoj »ratio essendi«, ki je samostojno politično nastopanje. Širiti mora tudi svoj življenjski prostor. SSK mora počasi prodreti med vedno širše dele našega ljudstva. Še posebej mora najti pot med tiste družbene plasti, ki so v veliki meri pod monopolom vsedržavnih levičarskih strank. To je zlasti delavstvo. Slovenski delavec mora vsekakor najti svoje mesto v slovenski stranki! Druga skrb SSK mora biti predvsem vedno večji pristop med našo mladino.

Kar zadeva priprave na bližnje, zlasti deželne volitve, je treba poudariti zlasti velik pomen novega deželnega volilnega zakona, ki omogoča predstavitev list v vseh volilnih okrožjih brez pobiranja podpisov strankam, ki so že prisotne v deželnem svetu. In prav tu gre za sluga posebej SSK in njenemu deželnemu svetovalcu, da je po dolgih prizadevanjih le prišlo do tega za nas življenjsko važnega zakona. Posebej je to pomembno, ker bo tako SSK prisotna v celi deželi Furlaniji - Julijski Benečiji in njenih petih okrožjih (Trst, Gorica, Videm, Tolmeč, Pordenon). S tem bodo slovenski volivci tudi v Beneški Sloveniji in v Kanalski dolini lahko prvič glasovali pri deželnih volitvah za slovensko listo.

SSK se v ta namen temeljito pripravlja in to od krajevnih sekcij do pokrajinskih tajništev in deželnega vodstva, saj so prav deželne volitve za nas morda najbolj pomembne. SSK pa upa na uspeh tudi na občinskih volitvah v Trstu in pokrajinskih volitvah na Goriškem. Naš svetovalec mora spet zasesti mesto v goriškem pokrajinskem svetu, saj brez predstavnika SSK tam ni govora o naši problematiki! Na slovenskih volivcih je, da to ponovno omogočijo!

MLAD. — Vi ste že več let tudi svetovalec v goriškem občinskem svetu. Zdi se, da se je stališče Vaše stranke v tem upravnem telesu korenito spremenilo, da ste od sodelovanja v vladi prešli v opozicijo. Kaj je privedlo do teh sprememb in kako pričakujete, da bodo volivci ocenili vaš korak na bližnjih volitvah?

BR. — Problemi goriške občine so zelo kompleksni. Slovenska skupnost ni bila nikdar prisotna v občinskem odboru, medtem ko je imela SDZ do leta 1974 svojega odbornika. Če so se potem pogoji za sodelovanje v občinskem odboru bistveno spremenili, je to v glav-

V zelenih daljavah božje bodočnosti

DNEVNIK

III.

25. februarja 1932

Danes sem zopet potrkal na vrata sobice I. J. 1). Šele na koncu mi je povedal, da je imel nocoj namen vsakega, ki bi ga bil motil pri njegovem pisanju postne pridige, kratkomalo iz sobe spokati. Ne vem, zakaj me ni!...

»Kako si opravil duhovne vaje?« »Dobro.« »Si pisal misli meditacij?« »Ne.« »Joj, kako ste vi čudni! Da ste tako mrtvi! Kako prav bi ti prišlo tisto pisanje ob mrzlih urah!«

In začel mi je razlagati na dolgo in na široko, kako bi moral tisto delati. Pokazal mi je svoje izpiske iz duhovnih vaj.

»Jaz rabim več notesov in zvezkov za vse močnejše stvari... Takih reči imamo mi malo ali nič... Tukaj se vidi, kako ubogo je naše življenje, na-

še delovanje... Akcije nam je treba, kakor sem zapisal ob sklepu zadnjih duhovnih vaj... In potem še neke druge reči sem opazil zelo malo med vami: molitve!!!«

17. marca 1932

Šel sem se posloviti k g. rektorju. 2) Sedaj ga res ljubim kot očeta. Danes so me njegove očetovske besede prvič globlje zajele. Govoril je o moji mehki in čustveni duševnosti. Omenil mi je posebna prijateljstva (amicizie particolari). Hvala Bogu, da od moje strani ni tu nikake nevarnosti več. So pa nevarnosti, vem skoraj pozitivno, od strani mojih tovarišev. Rekel mi je, naj bom v tem pogledu kar trd, močan in oster (arrogante). V začetku je morda — ali pa se vsaj zdi — nekaj lepega in poetičnega, a posledice

1) Dr. Ivo Juvančič.

2) Mons. Iginio Valdemarin.

nem krivda politične usmeritve tistih večinskih strank, ki so s svojimi izbirami povzročile sedanjí položaj. Temu pa je botrovala dolgoletna politika prisilnega in nepotrebnega razlašanja slovenske zemlje za nove infrastrukture (avtoporto, industrijsko področje, itd.), združeno z bolj skromnim posluhom za ostale potrebe slovenskega prebivalstva (zlasti na področju šolstva in šolskih zgradb). Mislim, da je slovenska javnost naše zadržanje pravilno razumela, saj je to v bistvu že potrdila na zadnjih upravnih volitvah leta 1975.

MLAD. — Menite, da je Vaša stranka privlačna za mladino, da boste mlade ljudi prepričali, naj volijo SSK?

BR. — Vprašanje mladine je gotovo eno izmed temeljnih problemov, za katere se SSK danes zanima. Gre za širše vprašanje reševanja mladinske tematike (šola, zaposlitev, mesto mladih v družbi) in za specifično reševanje problemov slovenske mladine v zamejstvu. V tem smislu je SSK že začela s temeljitejšimi prijemi. Imamo mladinsko sekcijo v Gorici in

mladinsko komisijo v Trstu. Prav sedanjí prvi mladinski deželni kongres SSK je dokaz, da tudi mlade vrste v stranki snujejo lastno politično pot, v navezavi na splošne programske smernice stranke, obenem pa tudi z ustvarjanjem specifičnih prijemov pri reševanju lastne problematike.

MLAD. — Kaj lahko Slovenec kot pripadnik SSK naredi za spremembo sedanjega kočljivega političnega trenutka v državi?

BR. — S tem, da podpira SSK, podpira tudi demokratično in antitotalitarno politično silo. Slovenci smo že v dolgoletnem boju in odporu proti fašističnemu preganjanju dokazali, da smo za pravo svobodo. To lahko izpričamo tudi danes, v brk slehernemu totalitarnemu in terorističnemu načrtu. Splošna izguba svobode v državi namreč pomeni tudi izgubo svobode za slovensko narodno skupnost. »Libera res publica« — to je za Spinozo, misleca-preroka ustavne in svobodne države, ideal svobodne družbe. V tem duhu imejmo tudi mi stalno pred očmi ohranitev svobodne demokracije!

so lahko žalostne. Razumem ga popolnoma in sem mu hvaležen za te besede.

Čas od božiča do danes mi je potekal razmeroma mirno in veselo. Le lahki valčki so mi vznemirjali gladino duše. To še posebno okrog 26. januarja. A sedaj sem kljub vsem težavam in zaprekam vesel in zadovoljen kot še nikoli.

Dve želji kraljujeta sedaj v moji duši.

Prva želja je, da bi se vzdignil bliže k Bogu. Vendar pa v tem svojem zaletu hočem ostati

Lado Piščanc, 23.
decembra 1932

trdno na tej zemlji, tako da se bom lahko, če bo božja volja, z velikimi sadovi sklanjal nad duše svojih bratov-trpinov.

Druga želja pa je moja poezija. V srcu čutim silno hrepenenje po tem živem studentu, ki se mu pravi poezija. Kar mi je sedaj glavno, je zunanja oblika, forma ali jezik. Jezik-zaklad brez dna in mej! Beseda — kakšna nedoumljiva sila! Umotvor, ki ga je mogel ustvariti samo Bog. Iz Boga se izliva v svet in v človeka. Preko sveta in človeka se mora vrniti zopet k Bogu. Joj, kako sem še daleč v formi in v ideji! Sedaj sejem s trudom in s potom. Kaj bom žel jaz? Kaj bo želo moje ljudstvo? Bog, Duh-Stvarnik, v tvojih dobrih rokah je vse in tudi jaz s svojim hrepenenjem in s tem, kar imam in kar sem.

11. aprila 1932

Prav res, prav tako je: mlado življenje je podobno fantastičnemu spomladanskemu nebu.

Pojdi spomladi med polja in loge. Kako lepó je biti tam sam, čisto sam. Vse raste, brsti, cve-te in se razvija. Ko da je odsev tvoje rasti, brstenja, cvetenja in razvijanja.

A jaz vidim tu vse preveč miru in stalnosti, ko je toliko vihnosti in silovitosti.

Zadnjič enkrat sem sredi narave opazoval pomladansko nebo. To je vse bolj podobno mladem človeku kot ona tiha pozemska pomlad.

Tu je mladost s svojimi boji in s svojimi sve-tlimi prebliski, s svojo nedoumljivo črno melan-

holijo in svojim silnim hrepenenjem, s svojo ljub-kostjo in s svojo tragiko, s svojo fantazijo in s svojo resnico.

Pomladansko nebo je kot bojno polje: vse se kosa in se bije, oblak hoče prevladati nad obla-kom. Zgodi pa se tudi, da je jasno kot kristal. Pa spet prihrumijo od vseh strani črni oblaki, med njimi se razvname bitka in lepi dnevi so šli. Potem se še enkrat vrnejo.

Vse nebo je jasno, le na sredi plava samo-ten oblaček in hrepeni nekam daleč, daleč v nad-zemsko življenje. Kam pravzaprav hrepeni, tega ne vidimo prav dobro. A zdi se nam, da ga hre-penenje nese proti lepim, še z belim snegom posutim planinam in goram. Ah, že zdaj — letos še prav posebno zgodaj — čutim opojni duh po-letja, duh planin in gora...

Včasih se spet zgodi, da postane nebo nad-vse ljubko. Takrat je vse preprejeno z belimi vol-nenimi oblaki. In na večer se vse ogrne v dra-gocen in zelo na drobno tkan škrlat.

Kje so lepše slike naše mladosti, ki beži, beži? Lilija in vrtnica — vse preveč obrabljeni se mi zdita vedve, vse preveč zastareli... Nebo je vse lepše kot vedve... In potem čarobne slike na božjem nebu pridejo in zginejo... Tam gori ni stalnosti... Tudi mladost je en sam nemir... Tudi mladostna čustvenost se spreminja kot pomla-dansko nebo.

Potem se tudi zgodi, da se začnejo prekopi-cevati po nebu čudna bitja. Velikan in palčki, vile in rajsko lepe kraljične, ogrnjene v bele, s škrlatom obrobljene plašče. In tam so gradovi in parki in gore. In tam je življenje, veselje in ples. A vse je v oblakih, visoko nad nami. In vse se neprestano spreminja, dokler ne potone na daljnem obzorju.

Resnično, tako ie mlado življenje.

Bo iz teh drobnih vrstic nastala daljša pesem o mladosti? 21. maja 1932. 1)

23. maja 1932

Nazadnje vsi —

da se spet tista povest ponovi —

vračamo k tebi se kot svetopisemski sin...

Pog.

.....

Oj hišica očetova, Bog živi te!

Al' te kedaj bom videl še?

Bog živi te! ...

Nar. pes.

.....

Ni je hišice na svetu,

kakor bil si ti, moj dom!

P. L.

Silno in neutolažljivo mi je postalo hrepenen-je po domači hišici, po domu. In preden sto-pim skozi široka vrata burnega življenja, ali bom preživel v tebi še kaj veselih dni, moj dom? Mor-da bi potem plamenček moje ljubezni veseleje zaplapolal. Morda bi potem nesel ta plamenček

1) Zadnji stavek je pripisan pozneje z zelenim svinčnikom.

s sabo skozi skrivnostna vrata še bolj skrivnostnega življenja.

A še nekaj je, kar dela moje hrepenenje neutolažljivo. Rad bi spet prišel v tvojo skrito oazo, da bi zadostil za to, kar sem zakrivil v svoji temni mladosti.

25. maja 1932

Odkod in kam? Vi pusti, sivi dnevi moje mladosti! Duša, zakaj kloneš? Zakaj si tako žalostna? Ne vem si odgovora. Vi dnevi ostanete zagonetka, mrtva in siva enigma.

In vendar, mlad kakor sem, v srcu vsega živvega, bi moral biti vesel. Zavriskati bi moral iz dna duše. A ne morem. Neka roka, vsa mračna in kruta, me davi. Iz dneva v dan postaja večja in težja. Nekatere njene silnice so mi prikrite, druge pa so mi znane do globin.

Ah, ti mladost, poteptana v blato močad! Vsak blag zgled, vsako lepo mlado življenje mi je v očitje in v trpljenje. Prej tega nisem videl, zdaj vidim in čutim vse močneje.

Danes sem bil zelo žalosten. Iz pulta sem vzel neko revijo in bral o nekem blagem fantu, univerzitetnem študentu (Lucas Pont). In ko sem bral, sem čutil: vzklik je, lilija med lilijami, roža med rožami, in tak je ostal. Jaz sem začel isto pot kot on, a sem jo prav rano v božjem jutru prekrižal. Zašel sem na stranpota in se slednjič zgubil.

Njegova stanovitnost mu je dala in množila čudovito božjo moč... **und freute sich wie ein Kind... Zu Gott, für Gott, immer höher! 1)**

Velike počitnice v Gospodovem letu 1932 Renški spomini

Dogodki, ki so se res živo odigrali v naši bližini, naj bodo veseli ali žalostni, se ohranijo v verni zakladnici, v srcu. Vendar pa je dobro in pomenljivo, da se jih napiše tudi na kos papirja.

Čutim, da rasem z vsemi silami v življenje. Morda se še preveč prepušчам tej bujni rasti. Čutim, da se pred menoj odstirajo obzorja, ki so bila še včeraj sivo zastrta. Čutim življenje in njega spoznanje.

V meni še ni gotovosti in jasnosti. To pa me ne plaši preveč, ker mislim, da mora pač tako biti. Vendar pa se borim za jasnost idej in dejanj. Toda ali bom prišel do poslednje resnice in jasnosti? Sicer pa skoraj ne bi hotel priti do teh poslednjih meja, ker se bojim, da bi postalo pusto okrog mene in v meni samem in da bi mi bilo dolgčas. Zato se hočem boriti, da bom zadovoljen in vesel. Tako naj bo. Fiat...

Ko smo 21. junija zaključili šolsko leto, je bil meglen in deževen dan. Vendar pa je v nadalj-

nih počitnicah prisijalo na zemljo še dosti gorkega in veselega sonca.

V Renčah sem zvedel, da se je moja zvezdica... 1) utrnila in da je padla... 1) Brez vsakega hrupa, čisto sam na tistih svojih samotnih poteh, sem nato pokopal kraljico svoje mladosti. Hudo mi je bilo pri srcu, a jokal vendar nisem. Vedel sem namreč že zdavnaj, že ob tisti prvi uri, ko sem jo globlje spoznal, da se bo prej ali slej utrnila in zdrsela po visokem nebesu. In potem sem ji napisal nekrolog in na koncu, pomislite bratci, sem ga še prav veselo začinil. In zdaj je že zdavnaj ni več, niti v spominu ne.

Bilo je lepo nedeljsko jutro, umito v bogati rosi in v razsipnem božjem blagoslovu. Cvetje je že bilo odcvetelo in zdaj je raslo v sadove. Sadú pa je bilo toliko, da so se veje lomile od teže, ječale in pokale... 1) Seno so tudi že bili pospravili po senikih in ko si šel skozi vas, je čudovito dišalo. Sladek vonj je napajal zrak po poljih in po vaseh. Žito je zorelo, težki zlati klasi so se pripogibali k zemlji, tiho šumljali in čakali srpa.

Tisto nedeljo smo se peljali v Dornberg na novo sv. mašo, ki jo je daroval Bogu Viktor Bercé, lep vipavski fant.

Lepa gruča nas je bila v Dornbergu. Po maši smo se zmenili in zavili v krčmo. Naročili smo si nekaj prigrizka in pijače. Tisti dan pa sem videl, da vino ni še za nas, da je javno kaditi skoraj grdo in da tudi vsaka pesem ni za nas, celo nobena da ni za nas, če je v vinu omočena. Ti, Alfonz, 2) si napravil še najpametneje, ko si pograbil bicikel in šel domov. Ko smo se proti večeru poslavljali, sem videl, kako nerodno je lezel na kolo oni nesrečni Vipavec in kako se je potem opotekal po razbeljeni poti. Ta ne pride nočoj domov, smo rekli. 3)

Pisa, 25. avgusta 1932

Strastno ljubi to vroče ljudstvo. Njegova ljubezen živi še po smrti. A tudi strašni so ti ljudje v svoji jezi, ki je hitra kot blisk in rezka kot grom.

Nisem pa mislil, da imam tako velikega prijatelja v tako daljni zemlji kot je Toskana. Saj se samó iskreni prijatelji poljubujejo ob slovesih na postajah, pa še to le bolj med dekleti.

Pisa, 5. septembra 1932

Moj Bog, moderni čas! Fantje ne govorijo o drugem kakor o rekordih in o strojih. Iz tega se hranijo in živijo. Dekleta pa o modi, čeprav je estetsko brez okusa.

Bilo je včeraj, ko je šla moja najmanjša sestra na vrt, da bi nabrala rož za pušcl. Spra-

1) In veselil se je kakor otrok... K Bogu, za Boga, zmerom više!

1) Beseda je izradirana.

2) Verjetno sošolec Alfonz Čuk.

3) Tretjina strani je tukaj izstrižena.

»Sv. Višarje, Filozofski hrbet, sredi, 13. julija '32 Slikali smo se krog nekega štorra... Majhne so bile letošnje Višarje, malo nas je bilo in sami novinci, razen mene, a vendar so bile tako lepe, polne petja in otroškega veselja.

vila pa je skupaj nekaj takega, kar je bilo bolj podobno solati ali zeleni... 1)

Bilo je sedmega julija zjutraj, ko sem moško marširal proti Volčjdragi, da se popeljem do Sv. Lucije. V Gorici sva se dobila z g. I. J. In vendar sem že takrat čutil, da med nama ni več tiste blažene domačnosti kot prejšnje čase.

Prva dva dneva sem strašno težko hodil, a vendar sem rinil naprej. Obiskala sva Šimna 2) pri Sv. Lovrencu in na Vrsnem. Pri Sv. Lovrencu mi je g. J. razlagal melanholičen pesnikov obraz, boj, ki je vklesan v njegove poteze in ki se posebno odraža v očeh, strmečih v daljino, v polodprtih ustnicah in v licih. Šime, tvoje življenje je bilo boj, ki je bil zmagan in ki ni bil zmagan. Kakšno pa bo moje življenje? Kaj bom moral tudi jaz zapeti tožno pesem o »ujetem ptiču«?

Zvečer sva prispela v vasico Krn. Pod noč, ko je bil že mrak in ko je šel g. I. spovedovat, sem se vlegel v travo pod vasjo. Doživel sem pesem Šimnovega planinskega raja. Razločno sem jo slišal, tako milo in vendar tako tuje. Takrat sem mislil o tebi, Tržaška.

Oglasilo se je petje dveh napolitanskih učiteljc. Kmalu nato sem vstal in šel spat.

Drugo jutro je bilo krmežljivo vreme. Krn je imel sivo in težko, kot iz svinca ulito kapo. Tik nad nama se je vzpenjal. Ko sem prvič pogledal nanj, sem se ustrašil, a vendar nisem rekel besedice. Pohleven kot ovčka sem šel za strogim, a dobrim vodnikom. Prešla sva planino Kuhinjo in planino Sleme ter prišla do zadnje planine pod Krnom. Gori, okrog vrha, so se divje podile težke megle. Zdaj pa zdaj je padla tja dol na naju kakšna težka kaplja. Kam naj se odločiva? Ali na vrh ali na Drežnico?

Vrha sem se bal, nisem zaupal svojim močem in na tistem sem si želel, da bi zavila navzdol proti Drežnici. Še zdaj mi je žal, da sem

omahoval. Še zdaj me je sram, da sem bil poln nezaupanja. Vendar sva odločila, da greva na vrh.

Polagoma sva lezla v hrib. Govorila sva bolj malo. Bilo mi je nerodno, ker nisem vedel, kaj naj bi govoril. Zdaj vem, zakaj je on tako malo govoril, in sem potolažen. Potem so se začele tiste serpentine, ki so se zdele brez konca. Že pod serpentinami sva si izbrala prostor, da bi se malo odpočila. Do tistega mesta je šlo razmeroma dobro, četudi težko. Bilo je namreč precej na visokem. Po tistem majhnem postajališču pa, odkoder naju je odgnal dež, megla in veter, je šlo trdo, zelo trdo. Nekaj sem bil truden, nekaj mi je bilo slabo, saj to je bila moja prva daljša pot. tako da sem prišel napol živ h koči. Tam so mi tudi ušle tiste besede, zaradi katerih mi bo vse življenje žal.

Do sem je bilo z mojim rajžanjem križ, potem pa kot da se je nekaj prelomilo.

V koči sva se okrepčala in spočila. V mračni sobi je na vlažnih tleh ležal tram. Nanj sva položila neka sneta vrata in se nato vlegla na to mehko posteljo s trdnim sklepom, da zaspiva. Saj celo budilko sva si nastavila. Moram pa pripomniti, da je bila koča, zidana v obliki spomenika padlim v zadnji moriji, v zelo slabem, naravnost groznem stanju. Glavna vrata, lepa in debela, so se komaj zapirala, toliko smeti je bilo na tleh. Po podu v kuhinji je gnilo nekaj stare slame. Ognjišče je bilo celo napol razrušeno. Na mizi je bila okovana steklena omarica ali boljše škatla, kot majhen spominek, a vsa je bila razbita in polomljena. Stene so bile vlažne in sajste. Strupeno je dišalo po vlagi in plesnobi.

Bilo me je skoraj strah. Nisva mogla spati.

Od vrha proti koči so se začeli trdi koraki, ki so naju še bolj zbudili. Bili so vojaki, ki so imeli svoje vaje na vrhu Krna in okoli njega. Polagoma sva se odpravila še midva in prišla s par krepkimi koraki na vrh.

Mrzel veter je bril sem od Ponce in podil raztrgane megle. Zdaj pa zdaj sva zagledala pod sabo Krnske pode, še polne snega. Postajala sva čedalje bolj židane volje. To, da sva vendar dospela na vrh Krna, je naju razveselilo in nama vlilo v žile novih moči. Razgleda nisva imela kdovekako lepega in zato sva se kmalu spustila nizdol po severni strani, da bi prišla še isti dan čez Vrata na planino Zaplaz in skozi Slaternik v Bovec.

Takoj za Krnom sva se pomudila pri planinskih rožah. Bilo jih je toliko in tako lepih, imena jim ne vem, da nisem vedel, kje naj bi začel. Gospod I. jih je trgal in jih nežno spravljal v pušlec, ki si ga je potem privezal na nahrbtnik, jaz pa sem jih prešerno zatikal za širok zelen trak — spomin moje sestre Marte — svojega zelenega klobuka, tako da me je moj vodnik krstil za »kravo«, ki jo prvikrat vso okrašeno ženo v planino. Potem so rože minile in prišla sva med pode in snegove. Ni bilo ne pota ne zna-

1) Izstrižena tretjina strani.

2) Pesnika Simona Gregorčiča.

menj, orientirala sva se na slepo, vrhovi so bili namreč zaviti v meglo. To plezanje čez skale in gaženje snega se mi je zdelo dolgo. Potem sva prišla med strelne jarke in kaverne. Začela se je naju polasčati slutnja, da sva zašla. Pri neki kaverni sva se malo zaustavila in si zapomnila, da je v dobrem stanju. Nato se je bilo treba še enkrat pognati strmo po snegu navzgor in na vrhu se nama je odprl pogled na neznano planino. A za prvo strmino se je tam v dalji vzpenjala druga in tretja in ne vem še kolikera. Bila sva v kritičnem položaju.

Čas je urno potekal, vrhovi so se zavijali v vse bolj goste megle, od Krna je počasi brilo in prinašalo kaplje dežja. Vrnila sva se k oni lepo ohranjeni kaverni in odločila, da prebivema noč med podi in snegovi tam nekje za Krnom.

Imela sva kaj opraviti, preden sva se udobno usedla in zadovoljno posrebala čaj. Najprej sva morala počistiti in zamašiti okno najinega hotela. Nanosila sva kamenja in s pomočjo mahu in trav sva kar imenitno zamašila okno. Potem sva nanosila drv in napravila ognjišče, kjer bi si skuhala kaj toplega. Poskrbeti sva morala tudi za ležišče. Na kraj, kjer je pred toliko in toliko leti streljala strojna puška ali kaj, sva položila nekaj vlažnih desk. Potem sva se lotila najimennitnejšega dela v tistem dnevu, kuhanja najinega slavnega čaja.

Drva, ki sva jih k sreči dobila dosti okrog kaverne, so bila mokra in vlažna. Kadilo se je tako neusmiljeno, da sva morala odvzeti nekaj kamnov od pozidanega okna. Šele prepih je razgnal dim. Čaj pa sva kuhala v lepi pločevinasti škatli, ki jo je g. doktor rabil za jedila. Pravzaprav niti ne v škatli, ampak v pokrovu škatle. Ko je po dolgem kurjenju voda začela vreti in sva dala vanjo jajček, sladkor in citriono, se je začel ta zvarek, po katerem sva tako hrepenela, cediti od roba. Pripravila sva škatlo, da v slučaju nesreče ulijeva vanjo čaj. Vendar pa sva tisti čaj srečno dokuhala in ga prav zadovoljno posrebala. Rečem vam: to je bil najboljši čaj, kar sem jih kdaj pil.

Samo en Krn je na svetu, da zahteva takšnega truda. In tudi takih snegov, podov, skal, strelnih jarkov in kavern ni nikjer na svetu. Krn, Bog te živi!

Po skromni večerjici sva stopila na teraso najinega hotela. Tako lepa je bila tista pokrajina, tako tiha, a vendar tako živo pojoča svojemu Stvarniku. Tisti večer sva na najinem trhljem ležišču določila točke za meditacijo: Bog - Stvarnik.

Pač pa tisto noč nisem zatisnil očesa. Še zdaj se čudim, kako je to, da se mi je zdela tako kratka. Mogoče nisem mogel zaspiti zato, ker sem snival v osrčju prevelikega življenja, ker sem bil jaz premajhen, da bi ga mogel zaobjeti. V začetku noči sem imel še nekaj upanja, da zaspim. Kmalu pa sem spoznal, da je vsako še tako vneto prizadevanje zaman. Z g. doktorjem sva

bila prav prsi ob prsi. Rekel je, da ga zebe in da bi se rad malo ogrel. Od trdih in vlažnih desk so me bolele kosti, čakal sem in čakal, da bi se on premaknil in da bi si jaz sprostil svoje otrple ude. Šele drug dan sem mu to povedal. Smejal se je od srca. Po polnoči se je začela vojaška tromba ob Krnskem jezeru. Proti jutru se je začel tajati sneg in votlo bobneti v globeli.

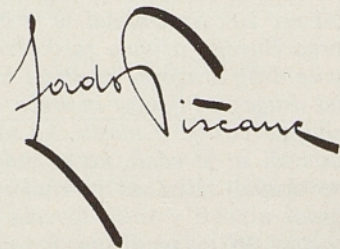
Jutro je bilo napol jasno napol oblačno. Krepo sva se vzdignila in šla na pot. Slabo uro sva še hodila med jarki in snegovi in srečno dosegla zaželeno Vrata. Svet se je široko odprl, tam pod najinimi nogami. Mislim sem si: v desetih minutah bom tam doli! Tam so se belile strehe dreženske planine, tam je bil Polovnik, soška dolina, kaninsko pogorje, Viš, Montaž, Nadiža. In tam v megli se je zgubljal ogromni lok belih Alp.

Sami veličastni, silno veličastni pogledi v ta božji svet.

Tisti večer je bilo kaj živo na seniku in v hiši, ki ji pravijo pri Lavrinovih. Oskar, vesel vipavski fant, je bil v Bovcu že pred poldnevom. Spat sva se spravila s trdnim namenom, da zaspiva. Toda kdo naj bi spal pri tako hudomušnem fantu! Pridružil se je še kdo, krog se je začel širiti in z njim veselje in dobra volja. Kmalu je prišel Humar, skromna, preveč skromna duša: lepi pšenični kodri so mu krasili glavo. Potem je prišel oni luštni Tone, ki jo je primahal peš od Ajdovščine do Bovca. Tik pred Bovcem bi bil skoraj omagal, če bi mu ne bili prišli na pomoč. Na ljubo gospodične Julke je popil polno skodelico mleka, čeprav ga ni pokusil že več kot deset let. Skozi celo rajžanje je nosil zastavo zadnjega naglavnega greha.

Danes mi je pisala mama in čudovito lepo zaključila svoje pisanje: »Ko si šel na potovanje iz Pise, te je celo noč spremljala lučka pred našo kapelico. Zjutraj ob 9½ je ugasnila: jaz sem pa vedela, da si takrat prišel srečno v Gorico. Bodi srečen: moja molitev te bo vedno spremljala ...«.

Semenišče, moje dobro belo zavetjice! Med tvoje svete zidove je pribežal izmučeni človek, ki je po lastni skušnji spoznal, da je tam zunaj v svetu mraz. Ki ve, da je pri tebi tako prijetno gorkó, in tudi ve, da si mu ti, edino ti rešilni portič. Ogrej ga, pouči in utrdi! Ponižno pokoren ti bo kot dober otrok in hvaležen tvojemu dobremu zavetju večne čase. Amen!

(Se nadaljuje)

MATEJKO

Ne vem, kdaj se je začelo. Mogoče že takrat, ko so jabolka z našega vrta (ki je bolj na visokem), padala na njihovo stran in sva jih potem družno grizla, sedeč na naši lesi. Glava ob glavi. Visok plavolas deček in visoka črnolasa deklica. Tudi vinograda sta se stikala in ob bratvi smo se poklicavali z našega brega v njihovo dolino. Takrat je že pogledoval z okrajkov in mej, če bo kje zagledal plapolanje moje črne kite. Če je le mogel, je smuknil za naše in me potegnil za kito na njihovo pa mi ukradel poljub. Jaz sem ga sicer malo udarila in se delala jezna, vseeno pa sem najrajši brala kje niže, kjer sem med trtjem lahko kdaj pa kdaj zagledala njegovo plavolaso glavo. Takrat sva bila že sošolca v mestu ob reki. V vlaku se kot vozača nisva izdala. Doma pa sva vedno našla priliko, da sva si kje na meji naših dvorišč ali travnikov ali njiv kaj zašepetala, se objela in brž zbežala, da bi naju domači ne odkrili. Naši so me večkrat opominjali, naj se ne zagledam v Petra, češ da so »oni« visoki, prevzetni, ker so bogati. Naš oče je bil le delavec in imeli smo pest zemlje le za sproti. Pa saj tudi nisva mislila nič resnega. Všeč nama je bilo pač biti skupaj. Majčkeno sva se seveda tudi imela rada.

Potem je prišla bratev tistega leta, ko sva stopila v zadnji razred gimnazije. Ali sva zrasla do vrha in naenkrat dozorela ali kaj, ne vem. Kar naenkrat se mi je videl med trtjem čisto drugačen. Lep kot kakšen bog je bil z zlatim čopom las, s sijočimi sivimi očmi v zagorelem obrazu. Kot da bi se iz ljubkega dečka naenkrat prelevil privlačen moški. Pa tudi on me je gledal drugače kot prej. Z ognjem, ki me je vznemiril. »Pridi«, je zašepetal in me prijel za roko. Vodil me je skozi vinograd v bukov gozdlič, v hlad in mahovje. Vem še, da je gozd rdel kot od požara in z njim midva. »Kako lepa si,« je šepetal. »Kako se vijoličasto svetijo tvoji lasje. Razpleti si kite zame!«

Razpletel mi jih je, mi nagnil glavo v mahovje, mi šepetal kdove kaj. Izginil je čas in tudi kraj ni bil več isti. Spreminjal se je v raj, sredi katerega sta prva človeka uživala rajsko srečo, omamljena od lepote drug drugega. In dnevi bratve so šli, eden slajši od drugega. Pijanost in sreča. Potem je prišla šola in skupne vožnje v mesto, ko nisva več skrivala. Celo domači so se vdali, ko so videli, kako tičiva skupaj, se skupaj učiva, se sprehajava med obranimi vinogradi z roko v roki. Kovala sva načrte. On bo po maturi šel na medicino, jaz na filozofijo, on v glavno mesto, jaz v mesto ob reki. A ob sobotah bova

spet skupaj med najinimi vinogradi in v najinem skritem bukovju. Prisegala sva si večno zvestobo. Govorila sva si zaljubljene besede, se gledala v oči. In zmeraj znova je hotel gledati moje oči: »Črne so kot oglje, velike in hrepeneče, zgubil bi se v njih. Nikoli se jih ne bom nagledal. Teh čistih, globokih oči bi ne smel razočarati nihče!«

Potem je prišel tisti novoletni dijaški ples. Želel je, da si zanj razpletem lase in da si sešijem obleko alabastrne barve, ki bo poudarila moje črne oči in mojo cigansko polt. Vsi so naju proglasili za najlepši par tiste silvestrske noči. In ko je bil ples na višku, me je razgret odpeljal ven, k reki. Z roko v roki sva hodila po nabrežju. Bil je nežen in vroč kot še nikoli. Daleč nad nama se je pel lok železniskega mostu. Reka se je šelesteče premikala mimo. Naenkrat sem sklenila, da mu tega večera zaupam svojo težko skrivnost, za katero ni vedel še nihče.

»Peter, moram ti nekaj povedati. Poslušaj, ničesar ne zahtevam od tebe. Lahko greva vsak po svoje in študirava vsak po svoje, nočem te ovirati pri študiju. Nočem ti biti niti v najrahljše breme. Samo eno stvar bom zares želela od tebe, da naju boš imel rad. In če ne mene, vsaj njega.«

»Kaj?! Kaj govoriš? O čem govoriš? Me hočeš pustiti? O kom govoriš? Za božjo voljo! Zdaj, ko nama je najlepše.«

»Peter, kaj ne razumeš?«

»Kristus, pa ne da...«

»Peter... Da, Peter...«

Strgal se mi je iz rok. V trenutku je pobesnel, zmerjal, divjal, me stresal, preklinjal, ni ga bilo moč spoznati. Nekje nad nama je pogrmeval vlak in preglasil poplavo surovosti, med katerimi sem dojela le dva vbodljaja: vlačuga in splav. Iztrgala sem se mu in bežala, bežala. Konec, sem vpila v sebi, tja, v vodo, da se zagrne nad mano silvestrska noč za vedno. Ampak nekaj drobnega v meni se je oglasilo: »Ne, mama.« Kakor da je nekaj zaprosilo. Vedela sem, da me čaka kalvarija: moji domači, njegovi domači, vsa vas, sošolci in sošolke. In moja matura? In moj študij? Mame že zdavnaj nisem imela, brat je bil poročen na domu in je komaj čakal, da zginem kam, oče je pokojnino komaj imel zase. Konec študija, konec vsega, mi je butalo v sencih. Ne vem, koliko vlakov je zgrmel s truščem čezme, preden sem se zbrala. Zravnila sem se in sklenila zadeti ta križ na svoje šibke rame. Na Petra nisem mogla niti

pomisliti. Kakor da bi se pred mano podrla čudovita, s soncem obsijana gora, in bi zgrmela v prah. Zdaj sem na njenem mestu ugledala črno tuleče brezno, iz katerega se dvigajo žvepleni hlapi, da ne morem ne dihati ne gledati vanj.

Prva postaja pod križem: domá. »Maturó opravi tudi takšna, potem pa pojdi v službo ali kakor hočeš, tu ni prostora za dva«. In še vrsta psovk. Druga postaja: njegovi. Psovke, češ da sem računala, da se bom usedla na njihovo in da si bom »zagvišala« bo-dočega dohtarja. Ampak naj ne računam, da... Tretja postaja; vaščani. Teh vsaj nisem slišala, ugonabljali so me s pogledi. A minilo je.

Konec leta, ki se je bilo začelo s tisto silvestrsko nočjo, sem imela za sabo; maturo, porod in že službo - pisarniško delo na domu, tam v mestu ob reki. Dovolj, da sem si plačala majhno sobico s souporabo kuhinje in kopalnice in da sem imela v kaj zaviti Matejka. Vmes so se do takrat zvrstile še druge postaje mojega križevega pota. Njegovi domači so se zaljubili v fantka s črnimi očki in rumenimi lasmi in so hoteli, da prihajam k njim na dom. In tam sem morala srečavati ne samo Petra, ki me je gledal kot kakšno daljno sorodnico, ki bi bila nenadoma prišla iz Amerike in je nekomu podobna, komu že? Pogledoval me je od strani, pol tuje, pol radovedno. In ob njem je stala kakšno leto mlajša plavolasa hči sodnika iz bližnjega trga in se privijala k njemu kot mucka. Tako sem pobrala Matejka in svoje cunje in knjige in si našla sobico v mestu.

Z Matejkom sva živela revno, trdo. Čisto sama sva ostala na svetu, saj naju ni maral nihče. Njegovi so pozabili naju, ko sva bila daleč. Tako sem videla, da so naju prej vabili samo zato, da so se pokazali lepi pred vasjo. Zdaj sva bila po svoje srečna. Potem sva nekoč na prehodu za pešce srečala Petra. Zdaj je študiral v glavnem mestu in je bil tu le slučajno. Ko naju je opazil, naju je poklical po imenu. Čeprav je bila ob njem njegova plavolaska. »Ali vaju lahko pridem obiskat?« je zaklical. Kljub temu, da ni bil sam.

Šla sva domov. Vsa sem se tresla. Komaj sem se navadila živeti sama, je posegel v moj mir in me vso razburkal. Mislila sem, da sem ga izbrisala iz svojega življenja. Včasih celo, da ga sovražim. Zdaj je znova zagorelo z vso silo potlačeno čustvo. Še sem ga imela rada. Še bi ga sprejela k sebi. Še sem bila zmožna sanjati. Po vsem, kar je bilo med nama, sem bila še zmožna sanjati, odpuščati, sprejemati drobtine z mize njegove ljubezni. Da, čakala sem ga, kakor da sva pravkar sredi silvestrskega plesa in mi šepeče sladke besede o mojih črnih očeh, o moji vonljivi polti.

Prišel je še isti dan. Poln zavojev. »Od naših doma.« Spil je kavo, se pogovarjal z mano prijetno kot nekoč, pobožal je Matejka po laseh, pohvalil, da sem pridna, da ga presenečam, da sem izredna punca. Da je škoda, da je otrok prišel prezgodaj in vse zakompliciral. »Mogoče se kdaj pozneje poročim s tabo, a zdaj še ne, hočem imeti še svoje življenje, uživati svojo mladost.« To je bil on. Toliko, da ni

rekel: Če boš še naprej pridna, te mogoče pozneje kdaj vzamem, če bom videl, da ni nobene boljše. Neodgovoren, površen, nesramen, egoist do konca, brez senčice resničnega čustva, brez posluha za občutljivost drugega! Za Matejka niti besedice, dvakrat po laseh, kakor bi bil muc ali kuža, in konec. Zdaj sem vedela, koga sem ljubila. Ljubezen, ki pozna nekoga samó do konca užitka? To ni bila ljubezen, bila je samó površna strast. Nikoli ne bo ljubil nikogar

Slepa deklica

Stopinje v zraku
in vonj glasbe.
Glasovi,
ki jim je rekla,
da so pobarvani
z barvami nepoznane mavrice,
o kateri je slišala ljudi.
Glas njenega očeta
je bil zelen,
včasih oranžen
in vijoličen.
Siv glas
je zvonil
v enakomernih presledkih:
umrl, umrl je ...
Nikoli ne bo vedela,
kakšen je bil njegov obraz.
S svojimi slepimi očmi.

Samota

Prizma življenja
je razsula prižgano luč tvojih oči
po obrazih neznanih ljudi.
Sestavljam tvoj obraz
iz odsevov oblakov
na rumeni reki.
Sestavljam tvoj smeh
iz šumenja listja
pod mojimi mrtvimi stopali
v zapuščenem parku.
Sestavljam blesk tvojih oči
iz sevanja prižganih izložb
in cestnih svetilk.
Pa se mi razbija
v dimu cigaret,
v megleni zabrisanosti
bledega vsakdana
in moje samote.

LUČKA NADRAH

razen samega sebe, svojega udobja, svoje neodvisnosti, svojega egoizma. Tako mi je vrelo v mislih, ko sem ga poslušala. Ali ga imam še rada? Da, nekaj je še ostajalo, vendar se je rahljalo v preziru in ža-

losti: kako je mogoče, da je ta otrok mogel uničiti vsako njegovo čustvo do mene? Samo zato, ker misli, da bi me moral poročiti? Kaj mu nisem rekla, da je dovolj, če ima rada vsaj otroka? In da ne maram prisiljene poroke?

»Idi,« sem rekla, »pojdi, ti nimaš rad ne sineka ne mene, ni treba da se trudiš z lepimi in manj lepimi besedami, ki ni nič za njimi. Pusti naju, da živiva svoje življenje. In ti živi svoje.«

Užaljen je odšel, češ, kaj sploh hočem, namesto da bi bila vesela in podobno. Ko je končno odšel, sem stisnila sineka nase:

»Nič se ne boj, jaz te bom imela rada za dva. Za ateka in za mamico. In za vso žlahito. Pogrešal boš bogastvo, a ljubezni ne!«

Potem sem šla razmotat zavoje. Ni bilo od njegovih, sam je nakupil nekaj jestvin. In spodaj je skril kuverto. Odprla sem. Bil je bankovec: precejšnja vsota. Zaprlo mi je sapo. Ne da bi pomislila, sem zgrabila denar in sineka in šla na pošto. Poslala sem denar na njegov dom in napisala pismo njegovim. Da sem skrbela in tudi še naprej mislim skrbeti za otroka sama. In da ne bo pogrešal pri meni ničesar. Najmanj pa denarja. Otrok potrebuje, če mu že hoče kdo kaj dati, ljubezni. Denarja pa ne bom sprejemala ne zdaj ne nikoli. Nihče me ni poznal v nesreči, zdaj pa sama ne maram poznati nikogar. Sva in bova sama in srečna. Srca ni mogoče kupiti in ljubezni tudi ne. Zato naj me pustijo z Matejkom na miru. Če pa ga hočejo priti kdaj pogledat, ga lahko, a brez podkupnine. Mogoče so bile trde besede, zanje. Zame so bile še preljubeznive.

Potem sva šla tisti dan z Matejkom k reki. Tja, kjer sva nekoč hodila s Petrom. Šumela je jesensko bučno. V njej so se mešale krošnje drevja nad vodo, rdeče v zatonu. Kljub rani v srcu mi je vse pelo v tej rdeči svetlobi. Zdelo se mi je kot takrat v bukovem gozdu, med mahom, ko se je odpiral raj nad mano in ko se je spočel Matejko. Zdaj je bil tukaj, moje sladko breme in moja sladka sreča. V meni je rasla nova, drugačna ljubezen kot takrat v mahovju. Bila je prav tako silna in preplavajoča kot tista do Petra, a mnogo bolj odgovorna, globoka in nesmrtna. Bila je nova ljubezen, materinska ljubezen. Mogoče še močnejša kot ljubezen poročene žene, kajti neporočena mati zavrže vse užitke in razvedrila in zadoščenja, ki so dana njenim vrstnicam. Njeno edino bogastvo je otrok. Tako sva hodila ob vodi, Matejko in jaz, žalostna in bogata drug z drugim in drug od drugega.

Neverjetno, kakšno moč mi je dala (po tistem doživetju) zavest, da sva čisto sama. Kaj, ko bi z Matejkom poskusila študirati! Vpisala bi se na univerzo kot izredna študentka, hodila z malim po knjige, študirala in si služila kruh z delom na domu, kvačkala in pletla za kakšno trgovino, prevajala, inštruirala! In ko bi končala prvi letnik, bi mogoče dobila štipendijo in se preselila v glavno mesto.

Sanjarije? Ne! Vse to je postalo resnica. Zdaj imam že prvi letnik, imam štipendijo in sobico v glavnem mestu. Študiram samo ponoči, ko mali spi.

In ko grem na izpite, mi Matejka povarjejo sošolke. Dobivajo se pri meni in mi nosijo predavanja, delajo mi družbo. Matejko že teka po mali sobici. In če bom zelo pridna, bom napravila hkrati z drugim letnikom še tretjega in dohitela svoje nekdanje sošolce. Zadovoljna sem. K sreči me pusti Peter na miru.

Do včeraj, ko sem ga srečala na ulici! Nosila sem v eni roki Mateja, v drugi dve torbi; eno z jestvinami, drugo s knjigami. Kako dolga je bila pot, kako bridka je bila vsa ta teža, ko sem za trenutek videla na oni strani bivše sošolce in sošolke, ki so odhajali zjutraj z zabave štajerskih študentov. Kako drugačno je njihovo življenje od mojega, me je obšlo za hip grenko in boleče. A sem pogumno pogledala vanje in jim z nasmehom pokimala. V njihovih pogledih je bilo bolj pomilovanje kot priznanje, da sem zmogla nekaj, kar oni ne bi. Potem mi je zastalo srce: ob neki spogledljivi črnotaski je visel on. Peter. Zašibila so se mi kolena, pohitela sem, a noge niso ubogale. Toliko, da se nisem onesvestila. Prav on, in takole polpijan in razigran, mora videti to skrušeno, obloženo podobo trpljenja in odpovedovanja in vsakdanje tlake. Hotela bi se mu pokazati nasmejana, z lepo napravljenim Matejem v naročju, podoba ponosa, svežine in lahkotnosti, češ, kaj nama manjka, srečna sva. Tako pa me vidi skrušeno pod torbami, upehano in blede od neprespance noči.

Zagledal me je — zastal — in premišljeval. Potem pa se naglo odločil in pristopil: »Ti pomagam do doma? Kako živita? Nekam blede sta! Zakaj pa ne sporočiš, da si v stiski.«

»Nič nama ne manjka. Skrokan si, pa se ti zdi, da ne vem kakšna. Seveda moram nekaj kupiti, da nama skuham. A imava štipendijo, stanovanje in, če hočeš vedeti, na filozofski končujem tretji letnik kot ti. In zdrava sva tudi.«

Zgrabila sem torbe, nenadoma z velikansko lahkoto, Mateja stisnila k sebi, da se je nasmehnil, in skoraj stekla lahkotno naprej. »Dobro se imej!« sem še zmogla in stekla za ovinek, kjer so se mi ulile solze besa. Doma sem se pomirila in sklenila, če se mi prikaže Peter, da mu niti ne odprem. Pa je le bil toliko psiholog, da mi ni prišel. Samo pismo je poslal. V svojem slogu, ki me niti ne jezi in niti ne boli več. Da me občuduje, da se mi čudi, kje dobim moč; da sem trmasta, saj bi mi lahko redno pošiljal denar; in da vidi, kako sijajno skrbim za malega in tudi drugi me pohvalijo, ponosen je name in druge fraze, ki ga ne stanejo nič. Še čudno, da je imel toliko okusa, da ni omenil, kako bi me eventuelno kdaj pozneje vzel, če bi bila še naprej tako pridna. Dragi Peter, nikoli in nikdar. Bila sem sama v nesreči, pa bom sama še tudi v tisti majceni sreči, ki jo imam, ko posajam sineka spat. Ljubezni ne kupiš, Peter, ne z denarjem ne s poroko. In ali sploh veš, da je nekaj, kar je bilo v meni zate, do konca umrlo? Peter, ničesar ni več. Hvala ti edino za lepega sineka. A ne, Matejček? Pridi, srček. Pšenični laski in postavica, to si podedoval. A oči, te so črne, polne daljav in hrepenenja kot moje. Te oči vedo, kaj je srce, in zato bojo znale ljubiti.

Njegovo veličanstvo česen

Francoski pisatelj Marcel Proust je zapisal, da se velike ljubezni ponavadi podro nenadoma in to največkrat zaradi banalnosti. Pazite, zaljubljenici in zaljubljenke, uživanje česna utegne postati taka banalnost. Če vam pa vaša boljša polovica kljub temu »parfumu« pritisne kilometrski poljub, pomeni to lahko dvojje: 1. da je njena ljubezen tako vroča, da je niti tako huda preizkušnja ne more streti; 2. da je tako prehlajena, da sploh ničesar ne čuti.

Toda oglejmo si to čudovito rastlino, ki ima mnogo prijateljev, pa tudi mnogo sovražnikov: bele glavice, včasih v čudovite grozde spletene, viseče čez očrnele ganke, poleg koruze. Ne, ne recite, da ni lep: v glavicah pa skrit niz belih ali rožno nadahnjenih strokov, tako da lepota barve ne zaostaja za alabastrom. Nekoč je veljalo »kot česen beli zobje«.

Verjamete, da spada od nevednežev zaničevani česen v družino opevane lilije ter občudovane in sentimentalne šmarnice? Pokukajte v botanično enciklopedijo ter se same prepričajte. Lepota je seveda mnogovrstna. Samo poiskati jo je treba. Nevesta s šopkom šmarnic: »Oh, da...«, boste ganjeno vzkliznile. Nevesta s šopkom česnovih cvetov: »Neokusna šala!« bodo pribile bralke Alde, Elde, Ilde in druge.

Skočimo za trenutek k gospodu Mességuéju, (saj ga vse poznate, kaj?) ter ga povprašajmo, kaj misli o česnu. »Zaljubljen sem vanj, zaljubljen do ušes, spoštovane dame,« nam bo postregel, »in razlogov za to ne manjka.« Takole pravi: »Od nekdanj sem imel česen za simbol življenjske moči (danes ji rečemo že bioenergija). Ne vem, ali izhaja ta ljubezen iz dejstva, da sem gvaskonske krvi, ali pa temu, da sem se rodil erborist: toda, kadarkoli ga zagledam na kakšnem vrtu, sem vselej prepričan, da sta tam zdravje in sreča doma.« Tako simpatični Francoz, ki je s svojimi travami in rastlinami naredil že veliko dobrega človeštvu, ne da bi pri tem pozabil nase, saj si je s tem prislužil milijarde. Kdo bi mu zameril?

O preteklosti tega sorodnika lilije ni mogoče kaj prida povedati: njegov prihod na staro, ljubljeno zemljo ovija tema predzgodovinskih časov; morda sta ga že oče Adam in mati Eva jedla kot prvi zajtrk v raju. Če je, kot menijo nekateri strokovnjaki, Eden zares cvetel nekje v bližnjem Sredozemlju, bi se to skladalo s trditvijo onih, ki hočejo, da je česen prišel k nam z bližnjega vzhoda. Po mnenju drugih pa zopet iz Azije: v tem mnenju jih potrjujejo Kitajci, ki ga že tisoč let uživajo in to v obilni meri. So morebiti zato tako modri? Kelti, ki so v predrimski dobi naseljevali naše kraje, so ga s pri-

dom uporabljali: koren »all«, ki je v njihovem imenu pomenil »toplo in pekoče«, se je ohranil v italijanskem »aglio«.

Morda pa je ta rastlina prišla k nam iz Kirgiške stepe, ali pa iz vroče Sicilije. Ali eno drži: v vseh naštetih krajih jo ljudje uživajo v velikih količinah in pravijo, da dolgujejo česnu svojo izredno visoko starost.

Zgodovinsko je izpričano, da so ga uživali sužnji, ki so gradili piramide v Gizehu, in to po faraonovi volji, zato da bi se ohranili močne in zdrave. Egipčani so iz česnovih strokov delali tudi ogrlice ter jih obešali otrokom okrog vratu; namen je bil isti. Da ni bilo v tem prav nič vraže, temveč poznavanje, morda samo intuicija njegovih izrednih lastnosti, nam danes potrjujejo gospodje znanstveniki. Stara Grčija je zibelka Olimpijad. Kakšno zvezo naj ima to s česnom? To, da so ga atleti uživali, preden so nastopali na teh velikih igrah antike: športniki in športnice, spomnite se na česen, ko ste pred važnim nastopom — morda dobimo novega prvaka ali prvakinjo. No, nihče ne more trditi, da niso bili Grki bister in nad vse fin narod. Zdravnik Galen in njegov kolega Dioskurid sta že dobro poznala večji del česnovnih terapevtskih lastnosti. In Karlu Velikemu, čeprav je bil vladar, se ni zdelo zamalo vtikati nos v to, kaj njegovi kmetje sadijo ter jim je kategorično ukazal saditi — da, prav česen. Srednji vek pa je tako in tako bil za česen zlati vek. Jedli so ga vsi, vedno in povsod. Dobremu Henriku IV. so ob krstu dali česen v usta in nekateri trdijo, da je bil zato zelo očarljiv in nepotešljiv ljubimec. Gvaskonci, ki v tem prav nič ne zaostajajo, so do naših dni ohranili to »krstno« navado.

Mimo šale, vraže in domneve, je danes znanstveno dognano, da ima česen izredne lastnosti: pomaga proti prebavnim motnjam, ureja delovanje žlez z notranjim izločanjem, uravnoveša količino sladkorja v krvi, skrbi za pravilni krvni obtok, dela kožo lepo, izkoreninja revmatizem in še in še bi lahko našteali. Pa se vam zdi malo? »Potem nam ne bo treba več k zdravniku,« boste rekle. »Če zbolimo, imamo česen: v žganju, obkladkih, mažah, cel in stlačen, surov in kuhan in še za ogrlico okrog vratu«.

Le počasi, še nam bo treba trositi pri zdravniku. Vendar zapomnimo si: česen nekoč ni zmozel sam kralj, je uredil neznani berač. Kar pa dela česen najbolj simpatičen in dragocen, je trditev ameriških znanstvenikov, da je antikancerogen. Ljudstva, ki ga uživajo, skoraj ne poznajo te strahote.

NIČESAR PREVEČ

Zdrobimo česen, analizirajmo ga: našli bomo žvepleno kislino, arsenik, brom, fosfor, jod, magnezij in celo vrsto vitaminov in encimov; poleg tega je pravi naravni antibiotik.

Kar smo in kar delamo, je v veliki meri odvisno od tega, kar zaužijemo; če hočete torej biti zdrave, lepe, očarljive in če se hočete počutiti dobro, jejte česen! Ne bojte se, da se vaša ljubezen, kot pravi Proust, sesuje v prah zaradi banalnosti: zaužijte veliko jabolko, omelce peteršilja ali zrno kave. O česnu ne bo ne duha ne sluha in, kar je najbolj važno, ljubezen bo rešena.

Čudovit jesenski dan se je ustavil nad vašim vrtom: komaj se bo sonce nagnilo, bo čudeža konec. Uporabimo te zlate ure, da potaknemo na sveže izkopano gred stroke česna. Pa še v januarju ne bo prepozno. Zunaj bo zima, pod zemljo pa bo večna nevidna tovarna delovala noč in dan. Junija bomo odkrili njen čudež: iz vsakega stroka nova glavica, kot tisoč, dva tisoč, deset tisoč let prej in v prihodnost, dokler bo na zemlji življenje. In ga bomo sekali v solato in kumarice, krompir in fižolčke, v radič in »cikorijo«, cvetačo in zeleno, na ribe in meso. V naši kuhinji bo torej vladal njegovo veličanstvo — česen: proti živčnosti in slabokrvnosti, artritisu in okužbam in najbolj proti sovražnemu holesterolu.

Imate ožje prijatelje, ki se jim ne upira? Naredite takole: sesekljajte 4 stroke česna, očistite 4 slane sardele ter jih dajte v lončeno posodo s 50 gr masla in 4 žlicami olja. To naj se zelo počasi cvre. Najlepše je, če imamo majhen in seveda lep namizni kuhalnik, na katerem ostane omaka cel večer in tam počasi vre; zraven damo drobne domače zelene in sicer surove in vsak gost pomoči eno v posodo in jé. To je bolj kratkočasna igra kakor prava jed, zelo priljubljena v Piemontu, kjer so jo krstili za »bagna cauda«, kar pomeni »topla omakica«. Jed, ponavljam, je primerna za večerne ure. Poizkusite ter po odhodu gostov — dobro prezračite in pridno prežvečite zrno kave... sicer bo Proust imel še prav.

VLADIMIR KOS

Veš, Marija? Veš

Veš, da lila bezeg spet opojno dehti?

Kot nekoč med tvojimi šmarnicami.

Nekoliko pozno še mesec vrh streh zagori in meglé se dvignejo v kanalih.

Veš, da zbranim z večerom ekrani pojo?

In srca se sanj katedrala sveti;

z resničnimi križi zastrtimi: da je lepó in ne čujemo vetrov na cesti.

Veš, da tvojega sina zamisli živé?

A nihče ne poje o njem na križu:

Da nič bi nas sram ne bilo, ko nam sen odcveté.

Ker je Bog še bolj kot mesec blizu.

Ne quid nimis — ničesar preveč: to mi ponavlja On, kadar se mu zazdi, da začnem pretiravati v svoji želji vzdrževati dobre odnose z vsemi bližnjimi in malo bolj oddaljenimi sosedami. Najbolj akutno se ta problem pojavi ob raznih praznikih in posebnih prilikah. Takrat pošljem kot ambasadorje miru k sosedom Mojco, Jerneja in zdaj tudi že Boštjana s kakšno malenkostjo. »Popolnoma zgrešeno: s tem samo spraviš sosede v zadrego, tako da mislijo, da morajo vračati in obilno plačati...« In za minule praznike me je obšel dvom, da ima nemara prav!

Najprej sem poslala vse tri s šopkom k zelo simpatičnim sosedom, ki stanujeta pod nami. Vrnili so se vsi vzhičeni vsak s svojim pirhom in še bomboni. Veselje je pokvaril On s svojo jedko pripombo: »To sta vas morala biti vesela: Ta obisk ju je stal vsaj petkrat toliko kot nas!«

Za tem bi bili morali iti voščit starejšemu paru nad nami, ki pa ni ravno navdušen nad otroki. Zato sem jim še posebej naročala, kako naj se obnašajo. Pa nič! Na stopnicah so se začeli kregati, kdo in komu bo dal bomboniero... Žal sem reagirala prepozno: ko sem namreč odprla vrata, da bi jih pomirila, so se že tudi odprla vrata zgornjega nadstropja in gospa Milič je začela vpiti, da v takšni hiši ni mogoče živeti, ko ni nikoli miru, kdaj da je ona že rekla gospodarju, zakaj jemlje v hišo družine z otroki... Jaz sem se prestrašeno potuhnila, Mojca, Jernej in Boštjan pa so — kot da se jih pridiga ne tiče — na ves glas vpili: Srečno veliko noč, gospa! Malo jo je to presenetilo in pomirilo. Zahvalila se je, potem pa so morali obljubiti, da bodo drugič prišli voščit čisto potihlo, drugače raje nič!

Najlepše pa še pride. V naši hiši stanujeta tudi dva mladoporočenca. Z njima vred smo tudi mi nestrpno pričakovali, kdaj se jima bo rodil prvorojenec. Nekaj pred Veliko nočjo naenkrat nismo več videli ne nje ne njega — gotovo je ona v bolnici, on pa kje pri mami ali tašči, smo si mislili. Nekaj dni po Veliki noči priteče Mojca vsa razburjena v kuhinjo: »Mama, mama, gospod in gospa Micheli sta prišla domov...« »Res?«

»Ja, in gospa je imela v naročju mičkenega otročka! Mama, ga gremo lahko pogledat?«

»Kaj prazni?! O, ne, prej moram kupiti kakšno darilo za malega!«

»Spet pretiravanje,« se je oglasil On. »Saj se skoraj ne poznamo: buon giorno, buona sera, to so vsi naši stiki. Če se ti že zdi, pošlji šop rož, pa je!«

Težko pričakovana reforma

Potreba po reformi višje srednje šole ni nekaj novega. Že od leta 1962, ko je nastopila reforma nižje srednje šole, smo pričakovali, da se bo ta reforma nadaljevala navzgor in da bo odgovarjala zahtevam časa. Preteklo pa je več kot desetletje, a o reformi višje srednje šole še ni nič gotovega. V parlamentu je bilo vloženih kar osem reformnih načrtov. Parlamentarna šolska komisija je v duhu svojega pravilnika zaupala ožjemu odboru nalogo, naj vseh osem osnutkov strne v enega in poišče sprejemljiv večinski kompromis. Kjer je bil tak kompromis možen, so ga sprejeli in izoblikovali enotno besedilo zakonskega predloga. To še ni dokončno besedilo, temveč le predlog. Tako je izdelano dvojje besedil: prvo za reformo višje srednje šole in drugo za strokovno izobraževanje.

V glavnih obrisih govori enotno besedilo o namenu višje srednje šole, ki je naslednji:

- a) da zagotovi višjo izobrazbo in sodeluje pri razvoju osebnosti mladincev, vzpodbuja kritične sposobnosti in bogatejšo človekovo in družbeno formacijo v vidiku demokratičnega pojmovanja;
- b) da pospešuje v skladu z izbranimi smermi študija osnovno kulturno in strokovno pripravo za pristop k višjemu študiju.

Ničesar preveč

Uklonila sem se, tudi zato, ker bi bili drugače otroci skoprneli, če ne bi šli takoj po rože. Šele v cvečličarni pa sem se zavedla, da pravzaprav ne vem, ali imajo fantka ali punčko. Tako sem kupila šopek, ki bi bil enako primeren za punčko in fantka, in poslal nestrpneže k Michelijevim. Vrnili so se nekoliko poparjeni: novorojenčka niso videli!

»Pa kaj je rekla gospa za rože?«

»Je rekla, da hvala.«

»Pa ste vprašali, kdaj boste lahko videli dojenčka?«

»Ja, je rekla: presto presto!«

Malo čuden odgovor, ki pa mi je postal čisto jasen, ko se je prišla gospa Micheli zahvalit za rože: seveda bo treba še malo počakati na novorojenčka, ker zaenkrat še ni bil rojen! Gospa mi je povedala, da je bila z možem nekaj dni pri tašči, se mi zahvaljevala za rože in tudi nam želela srečne praznike oziroma po-praznike. Pozneje sem spraševala Mojco, kako je mogla reči, da je prišla gospa z otročičkom domov: »Jaz sem videla, da je nekaj nesla v rokah; sem mislila, da je bil otročiček, ne?«

Od nekod se je oglasil On: »In zahvali Boga, da si poslala samo rože, drugače bi bila zdaj v hujši zadregi! Ne quid nimis...« Ja, ne preveč in ne prehitro...

ONA

Višja srednja šola bo enotna in petletna, odprta vsem, ki so opravili zaključni izpit na srednji šoli. Neva višja šola bo nadomestila vse vrste šol, ki jih predvideva obstoječa zakonodaja o srednjem šolstvu. Prvo leto petletne višje srednje šole bo usmerjevalnega značaja. V skladu s tem izbirni predmeti, ki obsegajo 1/5 šolskega urnika, ne preprečujejo izbiere smeri študija, ki sledi od drugega leta dalje. V drugem letu obsegajo predmeti, ki so v skladu z izbrano smerjo, 1/3 šolskega urnika in se postopno večajo v naslednjih letih, dokler ne dosežejo 4/5 šolskega urnika v petem letu študija. Menjave smeri študija so možne z dopolnilnimi izpiti. Peto leto študija je namenjeno poglobitvi izbrane smeri, tako za morebitno nadaljevanje študija na univerzi v skladu z izbrano smerjo, kakor tudi za utrditev strokovnosti, sposobnosti in izvežbanosti za vključitev na delu. V ta namen se organizirajo praktične pobude v sodelovanju s predmeti in produktivnimi družbenimi strukturami. Delo na višji srednji šoli se razčlenjuje:

- a) na skupne, za vse obvezne predmete,
- b) na smeri študija in
- c) na izbirne predmete.

Skupni predmeti zajemajo: jezikovno-književna, umetniška, zgodovinsko-družbena, filozofska, matematično-prirodoslovna in znanstveno-tehnološka področja. Obvezen je tudi pouk vsaj enega tujega jezika. Število tedenskih ur skupnih - obveznih predmetov je enako za vse smeri.

Za posebno kulturno poglobitev in pridobitev znanja in strokovnih sposobnosti se področja skupnih obveznih predmetov dopolnjujejo z izbiro naslednje smeri:

- a) umetniška,
- b) matematično-fizikalna in prirodopisna,
- c) jezikovno književna,
- č) humane in družbene vede.

Kulturno obzorje učencev se širi še z izbirnimi predmeti ali dejavnostmi, katerim je namenjeno do deset odstotkov tedenskega urnika. Te dejavnosti izbirajo učenci sami.

K vsemu temu je še dodati telovadbo in športno dejavnost.

Krajevne ustanove (dežele in občine) morajo zagotoviti in podpirati šolanje učencev, ki živijo v skromnih ekonomskih pogojih. Zakonski osnutek posveča poseben člen pravici šolanja pripadnikov jezikovnih manjšin. Sklicuje se na posebne deželne statute in zaščitne zakone o narodnih manjšinah, ki imajo pravico za nemoten razvoj in študij jezika in kulture, ki jim pripadajo.

V načrtu je tudi reforma zrelostnih izpitov, ki naj zajemajo vse predmete zadnjega razreda, tri pismene naloge in ustne izpite pred večinsko notranjo komisijo.

MAKS ŠAH

STVARNOST - STVARNOST IN SVOBODA

Leta 1946 je začel v Gorici izhajati mladinski list PASTIRČEK za osnovne in nižje srednje šole, decembra 1949 LITERARNE VAJE, glasilo dijakov slovenskih srednjih šol na Tržaškem, pozneje tudi v Gorici. Ker oba lista še izhajata, si ju bomo ogledali pozneje.

V letih 1950-54, ko se je začelo delati na to, da bi odpravili Svobodno tržaško ozemlje, in ko so se je pojavili med sodelavci tržaških Razgledov spori, so v Trstu manjše skupine kulturnih delavcev mislile na novo revijo, ki bi bila politično neodvisna od vsake stranke. Bilo je več poskusov, a vsi so bili kratkotrajni, ker niso imele gnotne podlage, ne urejene uprave, saj so bili uredniki istočasno upravniki, razpošiljalci, prodajalci idr. Tudi so doživljale nasprotovanja, napade in omalovaževanja na drugi strani.

Prvo tako revijo je začel izdajati konzorcij Stvarnosti. Imenovala se je STVARNOST, neodvisna slovenska revija, urejala pa sta jo Vili Hajdnik (Franc Jeza) in dr. Janko Jež. Prva številka je izšla dec. 1950 in prvi letnik je do febr. 1952 dosegel šest števil, čeprav je bilo napovedano, da bo izhajala dvomesečno.

V Uvodni besedi je naznačen namen revije takole: »Že dolgo smo čutili potrebo — in ne samo mi v Trstu — po neodvisni reviji, ki bi obravnavala vprašanja današnje slovenske stvarnosti nepristransko in brez ovira na levo in desno. Želeli smo si revije, ki bi služila resnici. Samo s stvarnim obravnavanjem vprašanj, ki se danes postavljajo pred nas, in z resnico lahko služimo slovenski stvari, to je koristimo slovenskemu ljudstvu in doprinesemo svoje k napredku v Sloveniji in v svetu. Čutimo potrebo, da začnemo v tej reviji s procesom čiščenja pojmov v duhovni in idejni zmedi na Slovenskem, ko tudi študirani ljudje izgubljajo vsako orientacijo in ne vedo več, kaj je črno in kaj belo, kaj je napredno in kaj ni, ko so besede kakor svoboda, ljudstvo, demokracija v nekaj letih popolnoma izgubile svoj pravi pomen. S to revijo bi radi v prvi vrsti pomagali rešiti to duhovno krizo v slovenskem človeku in ga osvobodili političnih kompleksov ter ga iztrgali iz današnje duhovne osamelosti.«

Zaradi tega programa je razumljivo, da prevladujejo v prvem letniku razprave. Tako je Franc Jeza pregledal in ocenil poveljno slovensko slovstveno ustvarjanje. Njegove oznake so kratke, sodbe ostre in večinoma negativne; to velja za pesnike in pisatelje osrednje Slovenije in za zdomske. Morda je še najprizanesljiveje ocenil tržaške avtorje. Razprava je zanimiva tudi zaradi tega, ker je prvič v takem obsegu predstavila poveljno ustvarjanje. Druga Jezova razprava je **Sodobna slovenska problematika**. V njej je ostro prijel levico in protikomunistični tabor, kakor gleda nanju krščanski socialist.

Antun Dabinović je priobčil dve obsežni razpravi: **Trst in njegovo zaledje** ter **Državnopravni položaj STO-ja**: V obeh je pokazal veliko znanja in ljubezni do Trsta, kate-

rega usoda je bila tedaj še negotova. Zanimiva je tudi razprava Janka Ježa **Ljubljanski jezuitski kolegij je imel značaj prave univerze**. Avtor navaja za svojo trditev številne vire in literaturo in ugovarja tistim, ki so o tem pisali drugače.

Pesništvo je skromno zastopano. Izmed Tržčanov ima Vinko Beličič »zvočno lirsko fantazijo« **Pri svetem Jerneju**, Dimitrij Jeruc iz Anglije je prispeval **Begunske pesmi**, pet pesmi pa je iz zapuščine Antona Novačana. Med njimi je **Slovenska himna**, v kateri izraža skrb za slovenske meje, kot Prešeren pa želi, da bi vladalo med narodi bratstvo in na zemlji večni mir.

Skromna je tudi proza. Vili Hajdnik (Fr. Jeza) je priobčil v vsaki številki daljši odlomek iz romana **Smrt v pomladi**. V njem opisuje siromašnega Tineta iz vzhodne Štajerske, ki študira za duhovnika, a zapusti bogoslovje, ker sreča neko dekle. Lepi so zlasti opisi narave in matere, ki je sama in s težkimi žrtvami šolala sina in doživela tako bridko razočaranje.

Ob koncu vsake številke so ocene, razgledi in zapiski. Po prvem letniku je Stvarnost prenehala izhajati, krive so bile predvsem gnotne razmere, a tudi število sodelavcev je bilo omejeno. Namesto nje je prišel na dan zbornik STVARNOST IN SVOBODA, leta 1952 prvi in 1953 drugi. Prvega so uredili Vinko Beličič, Franc Jeza in Borut Žerjav iz Pariza, pri drugem je Žerjav izpadel. V obeh zvezkih je več sodelavcev, vsebina je bolj pisana, vendar je težišče na idejnih in načelnih razpravah. Tako je v obeh Jezo nadaljeval razpravo **Sodobna slovenska problematika** in z očmi nekakega nepristranskega opazovalca obsodil KP, ki je v OF prevzela vso oblast in sama odločala o vsem, in prav tako vaške straže (imenuje jih bela garda) in domobrance, češ da je »protikomunistično gibanje v Sloveniji sicer do neke mere pravilno ocenilo komunistično nevarnost, popolnoma zgrešeno pa je nastopilo proti njej«. Obsodil je poveljne napake in zlorabe, uboje brez obsodb in nakazal rešitev v slovenski državi. Po njegovem so bili »slovenski ministri v beograjskih vladah že od nekdaj slabo jamstvo za slovenske interese«.

Anton Legiša razmišlja o **Rasti novih sil**, Jože Peterlin se v **Bolečem spominu** ustavlja ob požigu Narodnega doma v Trstu in ob nedoumljivem sovraštvu, M.P. (Poštovan) predstavlja eksistencializem, Josip Terčon pripoveduje o boju nabrežinske občine za dvojezične napise v letu 1952.

V pesniškem delu imamo spet Vinka Beličiča in Dimitrija Jeruca, novi pa so: Stanko Janežič, Jolka Trnček (Milčeva), Pavel Krušič ter Korošca Milka Hartmanova in Valentin Polanšek. V prozi je še en daljši odlomek iz Jezovega romana **Smrt v pomladi** in dve črtici ter ena Beličičeva.

Zbornika sta zbrala okrog sebe lepo število sodelavcev, vendar zaradi gnotne stiske nista mogla vzdržati. Morda je vplivala tudi negotovost Tržaškega ozemlja.

O NARAVI IN ČLOVEKU

Dolgo in trnjevo pot je prehodilo človeštvo, da se je priklopalo do ŠTEVIL in računanja z njimi. Napredek je bil spočetka nedopovedljivo počasen, nato vse hitrejši, danes je vrtoglav, jutri nepredstavljiv.

Po mnenju nekaterih so za nekaj danes tako vsakdanjega, kot je miselni skok od dva do tri, bila potrebna tisočletja. To pomeni, da se je v razdobju mogoče sto generacij vsa matematika odvijala in bila zaobsežena v pojmi: ena, dva, mnogo. Pradavna ostalina takega stanja naj bi bila dvojina; pa še naslednji pojav, ki ga zasledimo v veliko jezikih. Medtem ko glavni števnik »ena« nima zveze z vrstilnim »prvi« (in prav tako ne »dva« z »drugi«), je od tri naprej zveza očitna: tri-tretji, štiri (iz četiri) - četrti, pet - peti, itd.

Ogromno časa pa je tudi terjalo že sam zapis števil; danes nam je prešel v kri. Babilonci (in neodvisno od njih Maya) so odkrili *mestno vrednost* (1 v 14 pomeni desetice, 1 v 51 pa enice!). Odkritju naj bi botroval slučaj: v začetku je bil znak za 10 enako oblikovan kot znak za 1, le da večji; pozneje sta iz drugih, tehničnih razlogov postala enako velika, tako da je le iz lege bilo moč razbrati, če gre za enico ali desetico.

Odkritje ničle je bila naslednja, tudi babilonska, revolucija. Drugače tudi ne moremo imenovati uvedbe znaka za nekaj, česar ni; za kaj takega je bilo potrebno premagati precejšen psihološki odpor.

Naslednji korak - zarodek sega do samih Egipčanov — bi lahko izrazili s stavkom: vsako število od 1 do 10 naj ima en sam in poseben znak! Z drugimi besedami: *različnost števil!* Kot lahko razberemo iz znanih rimskih števil, še Rimljani niso v celoti osvojili tega za nas tako preprostega načela; zato je računanje z rimskimi števili kaj obupen posel. Dosled-

no so novotariji uveljavili Grki; pravijo, da se z grškimi številkami - črkami da enako preprosto računati kot z našimi, če le števila niso prevelika. To pa zato, ker so sicer napredni Grki bili, kar se mestne vrednosti tiče, nazadnjaški: prvih 9 črk so porabili za enice, naslednjih devet za desetice, spet naslednjih 9 za stotice. Z dodatnimi zvijačami so si obseg pisanih števil še razširili, daleč naprej od milijona pa se zagotovo niso spustili.

Šele upoštevanje vseh teh treh delnih odkritij: babilonskega odkritja mestne vrednosti in ničle in egipčansko-grškega načela o različnosti števil omogoča današnje sproščeno in hitro računanje. Osvobojeni spon, ki jim jih je nalagala pisava, se matematiki lahko predajajo drugim, zanimivejšim nalogam. Le o tem se lahko še prepirajo, če je osnova deset — ki pač izvira od tod, ker imamo deset prstov — najprikladnejša. Znano je namreč, da so računalniki to osnovo že ob samem rojstvu zamenjali za binarno (osnovno dva).

Nekaj narobe je bilo z enačbami, ki so opisovale ohranitev energije in gibalne količine nekaterih delcev (energija mora biti ista pred in po reakciji, isto gibalna količina - masa krat hitrost). Vera fizikov v oba ohranitvena zakona pa je bila tako neomajna, da so — raje kot da bi se jima odpovedali — postulirali nov delec. Ta naj bi imel kaj čudni lastnosti: maso nič in električni naboj nič!

Novo bitje so krstili za NEUTRINO. Pomanjkanje mase in naboja omogoča temu delcu neverjetno prodirnost skozi snov: zvezde zanj sploh niso ovira.

Potem ko je nevtrino pojasnil vrsto vprašanj jedrske fizike, ni njegov obstoj že zdavnaj več pod vprašajem. To pa ne pomeni, da ni sam postavil druga, zanimiva

vprašanja. Na primer. Količina nevtrinov, ki jih seva Sonce in ki jih prestrezamo na Zemlji (bolje: globoko pod zemljo, ker tako filtriramo druge nezaželene žarke), ni taka, kakršna bi morala biti, če naj se pojavi v sončnem jedru odigravajo tako, kot si jih zamišljamo. To pa bi bilo: vodik naj bi se tam po posebnih reakcijah zlival v helij in razlika obeh mas naj bi se pretvorila v toplotno - svetlobno energijo.

—○—

V železni skrinji so shranjene TAJNE LISTINE, tako zelo tajne, da ima dostop do njih samo enajst oseb, predsednik in deset odborikov. Strah pred vohuni pa ima velike oči, zato je predsednik do ločil, da še ti izbranci smejo do listin le, če so v večini (vsaj šest).

Kaj storiti? Treba je skrinjo opremiti s ključavnicami, med enajstere pa razdeliti ključke, tako da nobena petorica ne bo imela vseh ključev, katerakoli šestorica pa jih bo imela prav vse. Se da to urediti?

»Zadostuje,« tako pokaže račun, 462 ključavnic na skrinji, vsak od enajstih pa mora imeti pri sebi 252 primernih ključev.

S tem je tajnost zajamčena (novice bodo uhajale le, če bo večina za to), rožljanje tudi.

—○—

Kaj pravzaprav pomenijo nekatera znana eksotična imena? Peking je »severna prestolnica«, Nanking »južna prestolnica« in Vietnam južna dežela barbarov (Nekitajcev), Mata Hari pomeni »oko dneva«, pesniško za sonce (po drugih »ptica zarje«).

Če zamenjamo Azijo za Afriko (ki naj bi izhajala iz latinske besede aprica, »sončna«: Sudan »črni« (arabska beseda); monsum »letni čas« (prav tako arabska beseda); Bantu (v istoimenskem jeziku) »ljudje« (množina od mtu »človek«).

IZ DELOVANJA DRUŠTVA SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Inž. Milan Sosič, Irena Žerjal in prof. Martin Jevnikar na svečanosti v Peterlinovi dvorani v Trstu ob podelitvi nagrade »Vstajenje« in nagrade iz Černetovega sklada

V Društvu slovenskih izobražencev smo od zadnje številke zabeležili spet nekaj zanimivih in vrednih večerov. 20. februarja je Marjan Jevnikar prikazal vrsto svojih najnovejših kratkih filmov. Naslednji teden sta dr. Drago Štoka in prof. Stanko Soban obrazilila zakonski osnutek Slovenske skupnosti za globalno zaščito Slovencev v Italiji. Prvi ponedeljek v marcu je bil gost društva škof Janez Jenko

iz Kopra, ki je nazorno prikazal življenje najmlajše slovenske škofije. V ponedeljek, 13. marca, je dr. Hektor Jogan podal zanimivo predavanje o mamilih. Velikonočno misel je letos imel župnik Lojze Župančič iz Barkovelj (20. marca) Posebno slavnostno je bilo v veliki Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 3. aprila, ko so podelili letošnjo nagrado Vstajenje in nagrado iz Černetovega sklada.

»PRAZNIK POMLADI« V DOBERDOBU

V Doberdobu je bil na velikonočni ponedeljek tradicionalni ljudski praznik, ki ga je pripravilo domače prosvetno društvo »Hrast«. Pri kulturnem sporedu sta sodelovala domači pevski zbor in dekliški zbor z Vrha. Za razvedrilo pa je poskrbel an-

sambel Taims z Opčin. Prireditev omenjamo zato, ker je bila prva na prostem v letošnji sezoni. Lep in toplel dan je za to priložnost privabil v Doberdob veliko občinstva. Na posnetku je del občinstva med kulturnim sporedom.

KD O SLOVENCIH V BENEČIJI

Pokrajinsko vodstvo Krščanske demokracije v Vidmu je marca odobrilo dokument o »zaščiti etničnih skupnosti«. Pravkar so v teku tudi priprave na konferenco o etnično-jezikovnih skupinah, ki jo organizira videmska pokrajina. Morda so to znamenja novih časov tudi za slovenske ljudi v Slovenski Benečiji.

»NAJŠIRŠE SODELOVANJE«

Ob izključitvi nekaterih cerkvenih pevskih zborov z revije Primorska poje se je s pismom v časopisih oglašil tudi ugledni tržaški skladatelj Ubald Vrabec. Zavrnil je izjavo organizatorjev, češ da so za »najširše sodelovanje« in se zavzel za izključene tržaške zборе, ki slovensko »pesem gojijo tudi tam, kjer ni več nobenega 'laičnega' zbora, tj. v Rojanu in Škedenju« in ki bi zato zaslužili za svojo prizadevnost priznanje in pohvalo ne pa tako omalovaževalno ravnanje s strani organizatorjev 'najširšega sodelovanja'.

PETER VELIKONJA

Šestnajstletni Peter Velikonja, sin univerzitetnega profesorja Jožeta Velikonje, vzbuja v ZDA pozornost kot izreden glasbeni talent. Kot oboist in komponist moderne glasbe v državi Washington nima tekmeča. Oktobra 1977 je bil izbran za solista v simfoničnem orkestru v Seattle.

VOLITVE V NAŠI DEŽELI

Kot poročajo časopisi bodo v deželi Furlaniji - Julijski krajini volitve 25. in 26. junija. Poleg deželnih volitev bodo za nas zanimive še volitve v goriški pokrajinski in tržaški občinski svet ter volitve v tržaške občinske sosvete (konzulte).

»SPOPAD S POMLADJO«

Pod gornjim naslovom se je v knjigarnah pojavila nova izdaja knjige tržaškega pisatelja Borisa Pahorja. Gre pravzaprav za predelano izdajo romana »Onkraj pekla so ljudje«, ki je prvič izšel že pred mnogimi leti, a je že davno povsem pošel.

POSEBNA ODDAJA O KANALSKIH SLOVENCIH

Ljubljanska radiotelevizija je konec marca posvetila posebno oddajo Slovincem v Kanalski dolini. Čeprav bi si želeli temeljitejši prikaz slovenskega življa v teh krajih, pa je vendarle treba priznati, da je bil storjen vsaj prvi poskus za informacijo vsega slovenskega prostora o Slovincih, ki žive v tej dolini.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Mladi v Slovenskem kulturnem klubu imajo svoje redne sestanke ob sobotah zvečer. Odbor, ki pripravlja program za te večere, je tudi letos vložil nemalo truda in skrbi, zato da je lahko kril s programom prav vse sobote. V zadnjem mesecu sta bila predvsem zanimiva večera o parapsihologiji, na katerem je predaval časnika Marjan Slokar in filmski večer, na katerem so prikazali film »Priznanje«.

SVETLANA MAKAROVIC V ITALIJANŠČINI

Tržaški rojak Franc Dakskobler, ki živi kot upokojeni učitelj v Padovi, se je uveljavil kot prevajalec v italijanščino. Med drugim je za padovansko založbo Edizioni Messaggero prevedel dve Ingoličevi mladinski povesti: **La banda dei chiodi** (Tajno društvo PGC, 1974) in **La liceale** (Gimnazijka, 1976). Pred kratkim je prevedel Svetlane Makarovič zbirko basni *Miška spi* in je izšla pri založbi Editrice la Scuola v Brescii v zbirki Biblioteca dell'amicizia pod naslovom **Tredici fiabe per la buonanotte**. Knjigo je opremil s celostranskimi barvnimi slikami Vincenzo Mortillaro.

PESEM MLADIH

V Kulturnem domu v Trstu je bila 12. marca revija mladinskih in otroških zborov, na kateri se je predstavilo petnajst zborov. Ta vsakoletna mladinska revija dokazuje, da se zbori iz leta v leto zboljšujejo, kar daje upati, da zborovskemu petju pri nas še niso škodili dnevi.

NOVA KNJIGA MARIJE MISLEJ

Ob veliki noči je v Gorici izšla nova knjiga pesmi v prozi, ki jih je napisala in izdala v samozaložbi Marija Mislej. Knjiga ima naslov »Blesk«.

DR. PAVEL ZABLATNIK - NEUTRUDLJIV JAVNI DELAVEC

Korošec dr. Pavel Zablatnik, ravnatelj gimnazije za Slovence v Celovcu, je z novim letom stopil uradno v pokoj kot državni uradnik. Toda dr. Zablatnika prav nič ne skrbi pokoj, kot sam piše: »Bolj kot prej se zdaj lahko ukvarjam z znanstvenim delom, posebno me zaposluje moj stari hobi — komparativna etnografija s posebnim ozirom na slovensko narodopisje. Na celovski univerzi sem še vedno zaposlen na slavističnem inštitutu, kjer že od zimskega semestra 1973/74 naprej predavam slovensko narodopisje, koroški delež v slovenski literaturi in strokovno didaktiko za slovenščino. To delo mi je še v posebno veselje, ker se odvija v prijetni atmosferi. Moji slušatelji so večinoma absolventi naše slovenske gimnazije. Slej ko prej seveda sodelujem pri narodopisnih revijah, ki me skušajo zdaj kot 'dragocenega penzionista' še posebno vpreči in 'izkoristiti'. Ker moramo slej ko prej vsi stati na budni straži ogroženega slo-

venstva, je treba seveda biti vedno na voljo tudi za prosvetno delo med našim narodnim življenjem. Torej ni nevarnosti za brezposelnost, če kdo gre v pokoj...«.

Tako pravi neutrudljivi profesor, duhovnik in bivši ravnatelj gimnazije za Slovence v Celovcu. Da pa je sedaj polno zaposlen, mu je škofija še naložila skrb za župnijo št. Janž v Rožu.

»GALEBI« IN »MAVRICA« V RIMU

Openski ansambel Galebi in tercet Mavrica sta konec februarja z velikim uspehom gostovala v Rimu, kjer sta bila gosta slovenskega prosvetnega društva A. M. Slomšek.

AVGUST ČERNIGOJ V IDRIJI

Dolgo napovedano Černigojevo razstavo v Idriji so končno odprli. Razstavljena so dela, ustvarjena v letih 1924 in 1925, ko se je Černigoj mudil v Ljubljani.

NARODNI SVET KOROŠKIH SLOVENCEV NA OBISKU PRI NAS

Dr. Andrej Bratuž pozdravlja koroško delegacijo NSKS na obisku pri Slovenski skupnosti v naši deželi

Skupina predstavnikov NSKS je pod vodstvom predsednika dr. Matevža Grilca obiskala v začetku aprila Slovensko skupnost v deželi Furlaniji-Juljski krajini. Gostje so se mudili na Tržaškem in Goriškem dva dni. Ob tej priložnosti so imeli na sedežu Slovenske skupnosti v Trstu tiskovno konferenco, na kateri so informirali italijanska in slovenska občila o boju koroških Slovencev za enakopravnost in zaščito. Dr. Grilc je na konkretno

vprašanje presenetil z izjavo, češ da med NSKS in ZSO na Koroškem ni nobene razlike. Vendar pa se je Narodni svet odločil, da bo na prihodnjih volitvah nastopil samostojno, medtem ko bo Zveza slovenskih organizacij (ZSO) gotovo podprla tudi Komunistično partijo Avstrije in s tem odtegnila od slovenske liste predragocene glasove. Neka razlika med obema organizacijama torej le obstaja. ZSO se svoji ideološki osnovi ne namerava odpovedati.

V goriškem Avditoriju je bil v nedeljo, 9. aprila, prvi mladinski deželni kongres stranke Slovenske skupnosti. Na njem so izvolili koordinacijski odbor, v katerem so predstavniki iz Trsta in Gorice, in imajo nalogo pri-

praviti deželni statut nove organizacije. S tem so bili položeni novi temelji političnemu delu slovenske mladine v Italiji. Na posnetku so mladinski predstavniki za predsedniško mizo.

ŠOLA »KAREL ŠIROK«

Osnovno šolo v ulici Donadoni v Trstu so sredi marca poimenovali po tržaškem učitelju in pesniku Karlu Široku. Ob tej priložnosti so na hodniku šolske stavbe odkrili pesnikov relief, ki ga je izdelal kipar Jarem.

LISTINA O PRAVICAH BENEŠKIH SLOVENCEV

V petek, 7. aprila, so predstavniki beneških kulturnih društev predstavili na tiskovni konferenci v Vidmu svojo »Listino o pravicah Slovencev v videmski pokrajini«. Dokument obsega temeljne zahteve slovenske narodne skupnosti v videmski pokrajini.

RAZSTAVA O BAMBIČU

Kosovelova knjižnica v Sežani je 9. marca odprla dokumentarno razstavo knjižne in revialne grafike našega rojaka slikarja Milka Bambiča. Gre za obsežen pregled 50 let ustvarjalnosti, ki je marsikomu malo znana, zato bi bilo prav, ko bi razstavo čimprej ponovili tudi v Trstu.

»KOROŠKA POJE«

V Domu glasbe v Celovcu je bila zadnjo nedeljo februarja mogočna pevska prireditev, pri kateri je sodelovalo kar 21 zborov s 500 pevci. Poslušalcev pa je bilo toliko, da jih velika dvorana ni mogla vseh sprejeti.

KPI BOJKOTIRALA ENOTEN NASTOP

Kot znano, so se decembra lani vse slovenske organizacije in stranke dogovorile za bojkot volitev v odbore šolskih okrajev, ker prosvetno ministrstvo ni ugodilo slovenskim prošnjam po samostojnem slovenskem šolskem okraju. Edina, ki se dogovora ni držala, je bila Komunistična partija Italije. Le-ta je namreč v slovenskih občinah, ki jih upravlja, kljub dogovoru izvolila svoje predstavnike v organe šolskih okrajev.

SLOVENSKO DOBRODELNO DRUŠTVO

Slovensko dobrodelno društvo v Trstu obhaja letos tridesetletnico svojega obstoja. V počastitev tega praznika je bil 11. marca na sedežu društva sprejem, katerega so se udeležili predstavniki slovenskega javnega, kulturnega in političnega življenja.

LITERARNA NAGRADA VSTAJENJE 1977

Komisija literarne nagrade VSTAJENJE, ki jo sestavljajo prof. Zorko Harej, prof. Martin Jevnikar, rav. dr. Anton Kacin, pesnica Ljubka Šorli in prof. Zora Tavčar, se je sestala dne 22. marca 1978 v Trstu in podelila literarno nagrado VSTAJENJE za leto 1977 IRENI ŽERJAL za njeno pesniško delo, posebno za zadnjo zbirko Pobegla zvezda, ki je izšla lani v Trstu v samozaložbi.

Seminar FUENS v Aosti

Od 21. do 24. marca se je v vasici St. Pierre pri Aosti odvijal seminar organizacije FUENS (Federalistične unije evropskih narodnostnih skupnosti), ki povezujejo evropske jezikovne in narodnostne manjšine. Vsako leto se namreč članice FUENS-a zberejo na področju ene od etničnih manjšin. Lani so na primer zborovali v severni Friziji, letos pa v Aosti, kjer ljudje govorijo franko-provansalsko narečja.

Pri letošnjem seminarju smo sodelovali predstavniki sledečih jezikovnih manjšin: Danci iz Nemčije, Nemci z Danskega, Frizijci, Valdostanci, Nemci iz Gresoneyja, gradiščanski Hrvatje, koroški Slovenci in seveda podpisana predstavnik tržaških Slovencev. Povabilo je sprejel Slovenski kulturni klub iz Trsta, ki je že vrsto let član FUENS-a. Udeležila pa sva se ga tudi v imenu Mladinske komisije SSK v Trstu.

Na prvi uradni seji, ki jo je vodil predsednik Heinrich Schultz, je bila najvažnejša točka izvolitev dveh novih podpredsednikov. Izbrali smo gradiščanskega Hrvata Jurico Czenar in Nemca z Danske Paula Sehstedta. Sprejet je bil nadalje predlog Jurice o regionalizaciji FUENS-a: ker je eno srečanje na leto premalo, naj bi se razdelili v tri podskupine. Slovenska manjšina iz Italije bi skupaj s koroško, gradiščansko in valdostansko manjšino spadala v jugo-vzhodno podskupino. Podskupine naj bi imele redne stike in naj bi vsake tri mesece izdajale časopis, v katerem bi poročale o problemih manjšin. O konkretizaciji tega predloga bo govor na prihodnjem seminarju.

Na letošnjem zborovanju je bila pažnja posvečena predvsem valdostanski manjšini, katere gostje smo letos bili. Na predavanju, ki so ga zadnje jutro imeli trije njihovi predstavniki, pa tudi iz osebnih pogovorov z Val-

dostanci sva pobilže spoznala njihove probleme. Kar se tiče njihovega jezika, takoimenovanega **patois**, spada ta med galsko-romanska narečja in ga jeikoslovci imenujejo franko-provansalski. Večina jezikoslovcev ga šteje za francosko narečje, nekateri pa kot samostojen jezik. Stališče njihove stranke Unione Valdôtaine, ki se edina zavzema izključno za pravice valdostanske manjšine in ki bi jo lahko primerjali naši Slovenski skupnosti, je, da je njihov jezik franko-provansalski. Zaradi zgodovinskih razlogov še ni prišlo do skupnega koiné; pa tudi v bližnji prihodnosti to še ne bo mogoče, zato bo njihov pismen jezik še dalje ostal francoščina, ker je najbližji njihovemu materinemu jeziku in ker jih razlikuje od italijan-ske večine.

Obstaja pa tudi gibanje takoimenovanih »arpitancev«, ki hočejo vsa patois narečja združiti v arpitanski jezik z enotno slovnico. Temu nasprotujejo tudi znanstveniki, katerih najvidnejši predstavnik je Robert Willien, ki se zavzemajo za pisanje v različnih narečjih patois. Hočejo namreč ohraniti dragoceno vrednost, ki jo imajo posamezna narečja. Willien sam je poudaril, da se za probleme jezika zanima izključno iz kulturnega in ne političnega vidika. Predavatelji sami so na vprašanje, katere narodnosti se čutijo, odgovorili, da se čutijo predvsem Valdostance.

Njihov jezik govori danes samo okrog 50% prebivalstva v dolini Aosti. Temu je kriv tudi zelo velik odstotek priseljencev predvsem iz Južne Italije (zlasti v letih fašizma 1920-1940). Poleg tega so se mnogi **patoisans** izselili v druge države (npr. Pariz). Velik problem je tudi to, da kmetje prodajajo svojo zemljo tujcem, kar predstavlja močen element potujčevanja.

Spregovorili so tudi o svojih šolah: z razliko od naših in južnotirolskih nimajo svojih francoskih šol, ampak se v šolah učijo bodisi italijanščine kot francoščine. Na svoji radijski postaji imajo programe predvsem v italijanščini, delno v francoščini in včasih v patois.

V četrtek, 23. marca, smo se popoldne zbrali pri zadnji seji. Na vrsti so bila informativna poročila o posameznih manjšinah. Tudi midva sva poročala o slovenski manjšini v Italiji. V skriptah v angleščini, ki sva jih najprej razdelila, so predstavniki drugih manjšin lahko prebrali osnovne podatke o nas. Ustno pa sva govorila o nekaterih problemih, ki so trenutno za nas najbolj pereči. Govorila sva o zahtevi po ustanovitvi samostojnega šolskega okraja, o enotnem bojkotu volitev v okrajne in pokrajinske svete, o osimskem sporazumu in industrijski coni na Krasu, o komisiji za izdelavo osnutka o globalni zaščiti itd.

V debati so nama prisotni postavili več vprašanj in pokazali zanimanje za slovensko etnično skupnost v Italiji. Čutili smo, da imamo kot pripadniki manjšin, čeprav različnih narodnosti, mnogo skupnega. Strinjali smo se v tem, da naj bi se stiki med našimi mladinskimi društvi nadaljevali, predvsem med nami in rojaki s Koroske, pa tudi z valdostansko manjšino, ki nam dolguje obisk (mladinska komisija SSK jih je že lani poleti obiskala), in z gradiščanskimi Hrvati in drugimi. Najina ocena o letošnjem seminarju in o politični povezavi manjšin je lahko le pozitivna.

ANKA PETERLIN in BORIS ČOK

IVO JEVIKAR

Drobc iz manjšinskega sveta

8. SKLEPI IN PRIPOROČILA

Zadnje, peto poglavje študije o pravicah oseb, ki pripadajo etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam, je posvetil prof. Francesco Capotorti kratkemu povzetku pomembnejših razdelkov svojega dela ter nekaterim predlogom za uresničevanje 27. člena pakta o državljanskih in političnih pravicah. To je vsebina šestega zvezka (E/CN.4/Sub.2/384/Add.5, 28. junij 1977, 33 str.).

Poročevalec po vsem tem raziskovalnem naporu ugotavlja, da je izvajanje 27. člena zelo zahtevna naloga. Že sama strnjenost besedila kliče po dopolnilni razlagi. O opredelitvi pojma manjšine, do katerega se je dokopal avtor, smo že pisali. Vsekakor nesoglasje pri tej razlagi ne sme ovirati izvajanja načela. Načela, ki meddržavno obvezuje države, tudi če ne bi priznavale obstoja manjšin na svojem ozemlju.

Capotorti, ki v definicijo manjšine vstavlja zavest in voljo po ohranitvi pri manjšini, še enkrat razlaga, da o taki zavesti lahko sklepamo že iz same ohranitve nezaščitene manjšine. Glede odnosov med večino in manjšino pribija, da obstoja države ne ogroža prisotnost manjšine, temveč lastna diskriminacijska politika, ki ustvarja napetosti. Vsem državam predlaga Capotorti v razmislek vrednost pluralizma, ki naj usmerja tudi njihovo manjšinsko politiko. Ta naj ima kot osnovo načelo nediskriminacije, do resnične, dejanske enakopravnosti pa dalje vodijo posebni ukrepi.

27. člen pakta prinaša vrsto obveznosti za države, ki ne smejo ožiti njegovega pomena. Ne gre za kake privilegije, temveč za sestavni del sistema zaščite človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki po zadnji vojni nastaja na pobudo Organizacije združenih narodov. Pri obnavljanju vsebine obveznosti, ki izvirajo iz 27. člena, se drži treh delov določila: kulturne pravice etničnih manjšin (ugotavlja razdrobljenost ukrepov po posameznih državah, poudarja potrebnost državne pomoči, poudarja pomen šolstva in sredstev obveščanja idr.), jezikovne pravice jezikovnih manjšin ter pravice verskih manjšin (pri tem spodbuja Komisijo za človekove pravice, naj opravi svojo dolžnost v zvezi z osnutkom izjave o odpravi vseh oblik verske nestrpnosti, ki roma po raznih svetih OZN že 15 let). Ob tem je treba pripomniti, da

je še vse preozko, ker npr. narodna manjšina ne more živeti le od kulturnih in jezikovnih pravic.

Glede jamstev za spoštovanje 27. člena Capotorti izraža upanje, da bo uporaba postopkov samega pakta in protokola privedla do razjasnitve vsebine člena. Tudi v posameznih državah so možni primerni postopki za varstvo pravic, o katerih govori 27. člen.

Sledi šest priporočil za nadaljnje ukrepe na meddržavni ravni: 1) 27. člena marsikje ne uresničujejo tudi zato, ker ni vsem jasna pravna vsebina tam vsebovanih načel. Zato bi bila za države koristna posebna izjava o tem. Za kake podrobnejše meddržavne ukrepe čas ni še dozorel, saj še pakta, ki vsebuje 27. člen, številne države še niso ratificirale. (Tudi Italija ne.) 2) Pravilno ravnanje z manjšinami koristi meddržavnim odnosom, posebno med sosednjimi državami, ki imajo manjšine. Te jih lahko povezujejo. Poročevalec je prepričan, da so pri tem zelo koristne dvostranske pogodbe o manjšinskem varstvu. 3) Mednarodni študijski srečanja o teh vprašanjih, ki ju je OZN priredila leta 1965 v Ljubljani in leta 1974 v Ohridu, sta bili zelo koristni. Ker je položaj precej različen na različnih celinah, bi prišla zdaj prav področna srečanja. 4) Prav tako bi bile koristne štipendije za preučevanje manjšinskih vprašanj. 5) Pomembna je vloga Unesca, ki že obravnava kulturno življenje manjšine. 6) To študijo bi bilo treba natisniti in razširiti med ljudi, ohraniti pa bi bilo treba na dnevnem redu zasedanj podkomisije točko o manjšinah, ker je vedno potrebna budnost.

9. DOSTAVKI IN KAZALO

Sedmi zvezek (E/CN.4/Sub.2/384/Add.6, 30. junij 1977, skupno 36 str.) obsega tri dodatke. Prvi razlaga, kako je prišlo do študije. V drugem je ponatisnjen vprašalnik, s katerim je prišel Capotorti do podatkov. Tretji prikazuje obstoj in številčnost etničnih, verskih in jezikovnih manjšin po svetu, v kolikor je pisec mogel to izluščiti iz zbranih podatkov. Tako je kratko predstavljeno 42 držav (sodelovalo pa jih je 76). Za Avstrijo so omenjeni Slovenci in Hrvati; za Madžarsko je naštetih več manjšin, a ne Slovenci; za Italijo so omenjeni Nemci, Francozi, Slovenci, Albanci, Ladinci in Judje, vendar Slovenci le iz tržaške in goriške pokrajine, ne iz videmske (to velja za celotno študijo); podatki za Jugoslavijo so najbolj podrobni in temeljijo na štetju iz leta 1971.

Osmi zvezek (E/CN.4/Sub.2/384/Add.7, 30. junij 1977, 7 str.) prinaša kazalo poglavij in razdelkov. Škoda, da ni še abecednega kazala.

10. NADALJNJA POT ŠTUDIJE

Kot je bilo že zapisano, je študija prišla ob koncu avgusta lani v razpravo pred Podkomisijo za boj proti diskriminacijam in za zaščito manjšin, ki je imela svoje 30. zasedanje v Ženevi. Ta svet OZN, katerega član je tudi prof. F. Capotorti, je študijo svoj čas naročil in jo več let spremljal.

Po razpravi je na predlog predstavnika Jugoslavije prof. Branimira Jankovića sprejel 31. avgusta 1977 o njej resolucijo št. 5 (XXX). V njej krepko čestita posebnemu poročevalcu prof. Capotortiju za opravljeno delo; odobrava njegove sklepe in priporočila ter mu naroča, naj jih predstavi na naslednjem zasedanju Komisije za človekove pravice; tej komisiji priporoča izdelavo osnutka izjave o pravicah članov manjšin na podagi 27. člena; isti komisiji naroča, naj priporoči Gospodarskemu in socialnemu svetu OZN natis in največjo razširitev študije.

Izredno pomembna študija je torej že sprožila nekaj premikov glede meddržavnega varstva manjšin. To se je pokazalo tudi na 34. zasedanju Komisije za človekove pravice, ki je bilo v Ženevi od 6. februarja do 10. marca letos. V to komisijo, ki je del Gospodarskega in socialnega sveta OZN, spada namreč naša podkomisija in nanjo se je podkomisija obrnila s svojo resolucijo.

Komisija za človekove pravice je obravnavala vrsto vprašanj, na predlog predstavnika SFRJ Aleksandra Božovića so vključili v dnevni red tudi točko

JOŽA J. LOVRENČIČ ml.

IZPOVED

*Tiran čas
teče,
beži
v dalje brezmejne.
Z njim gre življenje,
veselje,
trpljenje,
bol
in hrepenenje.
Le sanje ostanejo
v meni
in z njimi spomini
na Tebe
in Tvojo ljubezen.
Ti in sanje
del ste mene,
zato ste in boste
moje spremljevalke
v neskončnost.*

»Spoštovanje pravic ljudi, ki pripadajo narodnostnim, etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam«.

Pozneje je predstavništvo Jugoslavije predložilo osnutek izjave o teh pravicah. Gre za daljši načrt, ki obsega vrsto vprašanj. Komisija ga je sprejela v obravnavo. Tako ga bodo zdaj razposlali vsem članicam OZN, o njem pa bodo sklepali na zasedanju prihodnjega leta.

(se nadaljuje)

Senožet na Tolminskem

Gospodarstvo tolminske domačije temelji na obdelavi polja in na reji živine. Zanimivo je npr. novoletno voščilo, ki ga stari ljudje še izrečejo: »Bog daj srečo pri otrocih in pri živini!« Srečo so voščili mimoidoči prav tako pri oranju, sejanju in sajenju ter pri drugih poljskih delih.

Izraz **polje** se uporablja v splošnem pomenu za njive, travnike, skratka: za obdelan svet. Pomeni nadalje tudi ledinsko ime, kadar za posamezne parcele manjka drugi naziv, in pa splošno ime za lep, raven svet, npr. Volčansko polje, Žabijsko, Polbinsko, Doljansko, in dalje od Tolmina proti Kobaridu pod vasmí ob Soči.

Z besedo **živina** pa je mišljeno predvsem govedo, krave, junice, teleta. Reja živine terja veliko dela, vendar je tudi za manjše domačije nujno rediti kravo ali dve, prvič zaradi mleka in, od tega, prodaje sira, kar je edino prinašalo nekaj dohodkov v gotovini, in drugič zaradi gnoja, brez katerega ni bilo mogoče obdelovati polja.

V vaseh v višjih legah, Čadrg, Zalaz, Laz, Ozidje in drugih so gojili svoj čas veliko drobnice, ovce in še bolj koze. Koze so še čez zimo pustili na prostem in so vedno našle kako listje, špice, grmičje in poganjke, da so se nasitile. Za krmo pozimi pa so jim zgodaj v jeseni nasekali tudi mladih listnatih vej, ki so se posušile. Nazivali so jih **frodl**.

Krave oziroma živino pa je bilo treba krmiti predvsem s senom in ga je bilo treba pripraviti velike količine. Travnikov je bilo malo, ker je bil raven svet večinom namenjen njivam. Posekli (pokosili) so vse grive v dolini in v nižjih legah hribov. Za strm svet v nižjih legah ni splošnega naziva, ampak uporabljajo samo ledinska imena in lastninska, npr. to je Nemcovo, na Gunarjevem (ker je last hiše, kjer pravijo »pri Nemcu«, »pri Gunarju« ipd.). In to zraven ledinskega imena, kot rečeno. Med temi ledinskimi imeni izstopa pogosto ime Rut (okrajšano verjetno iz Rovt) ter Laz. Nad Tolminom, tik nad znanim Hudičevim mostom nad Koriti, slikovito tesnijo reke Tolminke, ždi vasica Laz, idilična in slikovita, kot jih je le malo. Izraz **laz** je ohranjen v splošnem pomenu, označuje njivo v strmem svetu, ki je ni moč orati, ampak le prekopavati s saponom (krampom). Ker se pri tem zemlja vsipa navzdol, jo je treba vsako leto od spodnjega konca njive po vsej prečni dolžini naložiti v oprtnike (koše) in znositi in vsuti na vrh. Oznaka »laz« je bila ohranjena zlasti v ugotovitvi, da neka hiša skorajda nima polja, ampak same laze. Kar je pomenilo, da je bolj revna.

Nasprotno od tega pa **rut** kot ledinsko ime pomeni samo svet za košnjo in to v bolj strmem svetu, v grivi. Kot splošno oznako ga nisem nikoli slišal. Iz same lege parcel s temi nazivi pa je mogoče sklepati na besedni pomen. Pomeni po vsej verjetnosti »otreblien svet«, toda malo je verjetno, da prihaja naziv »rut« ali »rovt« v tem pomenu od nemškega »roden« (trebiti, krčiti) in »Rodung« (krčevina, otreblien svet), pač pa od našega pojma »ruti«

in »ruvati«. Zakaj zarasel svet, ki ga pripravimo za obdelavo, ni samo otreblien, ampak je treba iz njega tudi izruvat korenine grmičja. Beseda »trebiti« pa pomeni še danes samo počistiti travnike raznih vej, ki so se na njih nabrale med letom, kamnov, poravnati krtine itd. Poleg tega je zelo dvomljivo, da bi se naši predniki takšnih najbolj enostavnih opravil morali učiti od sosedov, ob vsej njihovi visoki kmečki kulturi v tistih časih. In veliko bolj smiselna je razlaga, da gre pri podobnosti izrazov »rovt« in »Rodung« samo za skupno indoevropsko dediščino.

Nad ruti in lazi je gozdni pas. Gozd je slab, veliko grmičja, vmes gabri in akacija. Zato mu pravijo »grmi«. Bukov gozd se nahaja na osojnih legah in šele temu rečejo »bošk«.

Nad gozdnim pasom se začenjajo **senožeti**, ki segajo po gladkem, a tudi precej strmem svetu do vrha hriba. Tu se začjenja sečnja trave proti koncu junija, pred sv. Petrom in Pavlom ali takoj po njem in traja nekako do srede julija. V tem času je tu trava zrela. Namesto izraza senožet se rabi tudi beseda **gora** (gu'ra). Kako poteka sečnja v senožeti?

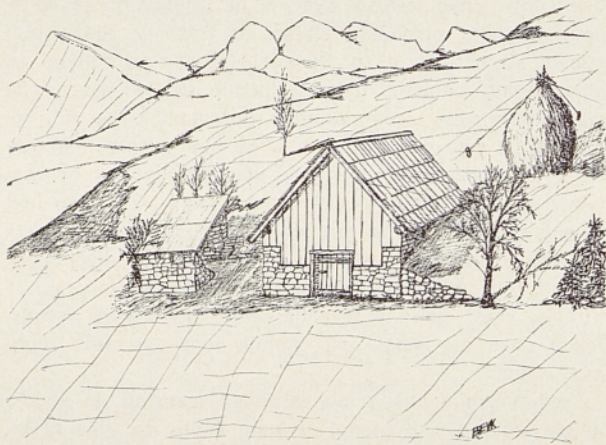
Sečnja traja tudi po en teden. Kosci prespijo navadno kar v seniku. Vstanejo pa že ob štirih, ko je še hladno in je mogoče ugodneje delati. Okoli sedme ure, če ne že prej prinesejo grabičke **kosilo** (beseda se v teh krajih uporablja edino v tem pomenu, opoldne pa se ima južino). Prinesle so ga od doma ali pa so ga skuhale tu, če so tudi one tukaj prespale, v posebni bajtici nekoliko stran od senika, katero nazivajo **kamarnica** (kamar'nca). Kosilo vsebuje toplo, močno župo, sirkovo ali ajdovo polento, zabeljeno s špehovimi ocvirki in klobaso. Delali pa so tudi štruklje. Po kosilu je ena od grabičk, lahko tudi dve, vzela **lembo** in šla po vodo, včasih tudi po uro daleč ali še več, do dobrega, hladnega studenca.

Druge pa so se lotile **trosit** vrste pokošene trave, **rezi**. Po trosenju jih je nekaj ostalo pri koscih, da so sproti trosile, druge so pripravljale južino. Sredi dopoldneva se je raztroseno seno na vrhu že toliko posušilo, da ga je bilo treba iti **obračat**, tako da se je posušilo še na drugi strani. Travo so sekli navadno do poldneva, do **južine**. Ta je bila bolj skromna, posebno če so bili le domači in niso imeli »vnanjih«: čaj, salama, sir, kruh in vino. Po južini je prišla ura ali dve počitka, kot se je rajmalo. Potem so šli grabit.

Vsak kosci je imel zadaj obešen za pasom **osovnik** (uasovnk) z oslo in je z njo od časa do časa nabrusil koso. Ko se je fina rez kose že preveč skrhalo, t.j. **ustrupala**, jo je bilo treba sklepati na posebnem klepilu.

Grabljenje je bilo skupno delo vseh. Kadar seno ni bilo dovolj suho, ker je vreme nagajalo, so ga grabili v **kupe** in sicer po pet ali šest **plastov** (en plast je količina sena, ki jo moremo držati z rokami in grabljami) v enega. Drugi dan dopoldne so kupe strosili in ti so se hitro posušili, ker je seno v njih, še ne dovolj suho, prevrelo.

Dodobra posušeno seno, iz kupov ali naravnost, se je spravilo v senik ali v kope. Ker je bil senik spodaj, za krajem senožeti, so ga nalagali ob grabljenju sproti na lonce. Z izrazom **lonca** se označuje večjo vsekano vejo, na katero nalagajo seno in ga dobro peštajo. Na spodnjem koncu moli izpod njega začetek veje, za katero primejo in jo sproti vlečejo po senožeti navzdol in sproti nanjo nalagajo. Po potrebi naredijo več takih lonic.

Kadar senožet nima senika, ali pa je ta premajhen, je treba napraviti kope. **Kopa** ni ravno preprosta stvar, saj mora biti narejena tako, da ob dežju ne teče vanjo. Najprej je treba postaviti **stožje** (st'žje), ga od treh strani od spodaj podpreti in okrog njega z vej napraviti **dnišče**, tako da nanj naloženo seno ne pride v neposreden stik z zemljo, iz katere bi potem vleklo vlago. Na dnišče se začne nalagati seno in ga čimbolj peštati ter postopoma širiti proti sredini, zatem pa spet proti vrhu v obliki širokega stožca ožiti. Na vrh se pritisne okrog stožja en **svitek** ali dva, spletena iz dolge suhe trave. Potem se kopo z vrha priveže še s srobotom, trto ali dratom za količ, zasajen v grivi.

Pozno jeseni in pozimi se spravlja seno domov. V novejšem času so napeljali iz hribov v dolino **vrvice** (u'ra = žicnica), da po njih spustijo bremena sena. Poprej pa so ga morali iz gore pripeljati z **vlačmi**, na katere so naložili bremena sena. **Breme** so naredili tako, da so na ravna

tla potegnili vrcu, nanjo naložili plaste po vsej dolžini in jo potem močno zategnili okrog bremena. Potem so ga navalili na vlačje in peljali v dolino.

Breme, če ga je bilo treba znesti blizu, npr. v senik, si ga je možki zadel na glavo, pokrito s fcolom (ruto, robcem). Teža bremena je padla na ramena, zadeti pa so mu ga pomagali drugi in eden je počenil ob njem, da se je nanj oprl in lahko vstal. In potem je šlo. Bilo je seveda mnogo manjše, kot pa tisto na vlačeh.

Za manjša bremena so se rabile **berkle** (krple) med katere se je naložilo plaste, zategnilo skupaj z vrvjo na zanko, zadelo in odneslo.

Za delo v senožeti so si možki navezali na spodnjo stran čevljev **krabše** (dereze), katerih železni zobje so se zapičili v tla in omogočali človeku boljšo stoji in držo v grivi, tako da se mu ni drselo.

Pred vojsko so v senožetih tudi pasli, ko so prignali živino s planine. Zato imajo še sedaj nekateri seniki spodaj nizko štaljo. Danes pa sečejo, če jo, le še prvo travo jarnico (arnico) in niti ne več otave (druge trave) kot pri domu, kjer se seče tudi otavček (tretja trava), včasih še drugi otavček.

Otroci smo v senožeti uživali nov svet. Tu so bila drevesa, ki jih v dolini nismo videli: **breka**, **lim**, **jelša** (uša), **črni** in **beli jesen**, **jerebika**, **črna** in **bela lipa**, mogočne divje **češnje**, **javori**. Potem divje lilije z lila in rdečimi cvetovi, marjetice z več cvetovi na enem stebelu, ponekod je uspevalo že planinsko oz. nizko planinsko cvetje. Opazovali smo vrste čmrljev (**črnelčkarji**, **pšelčkarji**, **rdečritarji**, **zemljerji** ali **obročkarji**), številne vrste mravelj, od drobcenih do napadalnih rusih (bakrenordečih), **ruscah**, ki so hodile na dolge roparske pohode. Bogat je bil ptičji svet, tu in tam si naletel na zajca, srno ali na kanjo, **šprencu** (postovko), tudi orla in sokola; številne so bile **kavke**.

Posebna obravnava bi veljala tlopisju, to je ledinskim imenom, ki se ravna po največkrat po oblikovitosti tal: Dobje, Zaslap, Kras, Krasce, Plinave, Dolina, Platišče, Kratče, Zavrh, Rončice, Vodice, Potoki, Globočina, Jásenki, Zadasko, Rupa, na Čeláh, vrh Čel, na Steni, na in za Gačeh, na Sovceh, na Mlačeh, na Kuclu, itd. Iz večine je mogoče še razločiti pomen. Iz nekaterih pa le težko.

MARTIN JEVNIKAR

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

MILKO ŠKRAP: DNEVNIK...

Milko Škrap se je rodil leta 1910 pri Sv. Ivanu v Trstu, dovršil dvoletno Trgovsko šolo Družbe sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu, potem se je aktivno vključil v de'lo Mladinskih društev na Tržaškem. Zlasti je bil delaven pri Sv. Ivanu, kjer je bil tajnik, potem odbornik in revizor. Svoje življenje, društva in njihovo delavnost je opisal leta 1971 v knjigi *Uporna mladina*, ki so jo izdali v Kosselovi knjižnici Zaliva člani nekdanjih mladinskih druš-

tev. Knjiga obravnava lep kos slovenske tržaške zgodovine v najtežji dobi fašizma, zgrajena je na osebnem doživljanju, na pripovedovanju sodobnikov, na tiskanih in pisanih virih.

Leta 1930 se je moral Škrap umakniti v Ljubljano in tukaj je bil med soustanovitelji primorskega emigrantskega društva *Tabor* in več let njegov tajnik. Med zadnjo vojno se je vključil v delo OF, in ko so aprila 1943 odkrili v njihovi hiši bunker za skrivanje aktivistov OF, so ga

zaprl in 27. jul. obsodili. V ječi je začel Škrap pisati dnevnik, čeprav je bilo skoraj nemogoče, saj niso smeli imeti ne papirja ne svinčnika. Vedno pa mu je uspelo, da je našel kak listek, cigaretni zavitek ali karkoli, da je zapisal to, kar se je zgodilo v ječi, kar je mislil in občutil. Ko je med vojsko pobegnil iz nemške tovarne v Porurju v Belgijo, je te zapiske, ki so bili že slabo čitljivi, prepisal ter jih prvič objavil v Primorskem dnevniku leta 1963. Pred božičem 1977 pa je izšel dnevnik v samostojni knjigi pri ZTT kot *Dnevnik in Spominska knjiga iz fašističnih zaporov*.

Dnevnik se začenja 8. sept. 1943 v ljubljanski ječi, ko se pripravljajo na prevoz v Koper. Dva dni pozneje so jih 40 naložili na vlak in odpeljali proti Kopru. Ko se peljejo preko Krasa, pravi: »Kras, naš Kras, napojen z znojem in krvjo naših toliko preizkušenih Primorcev, se mi ni zdel še nikoli tako reven in zapuščen. Skrčen in pogreznjen sam vase, kakor starec, ki umira, se mi je zdel.« Neki sotrp in mu je omenil, da bodo po vojski Kras spremenili v rodna polja, kakor so v Rusiji. In Škrap ugotavlja, da vsi, »ko dajejo primere, ko dajejo poudarka svojemu prepričanju, se vedno sklicujejo na Rusijo. V njej vidijo moč, ki ni več naravna.« Škrap je prepričan, da »Krasa ne bo mogel nihče spremeniti v rodno polje« in da bi »Kraševac umrl, če bi mu izginilo to brinje, to sivo kamenje, na katerega je tako navezan«.

Kaznilnica v Kopru je nosila napis: »Per la Patria, per la Famiglia, per Te stesso, risorgi!« Škrap ugotavlja, da v taki ječi, kot je bila v Kopru in kot so bile po vsej Italiji, ni možno prerojenje. Stenice, surovi in neizobraženi pazniki, nesposobna in oportunistična uprava, slaba hrana, nečloveške razmere, vse to vpliva na kaznjence, da se vrnejo iz ječe slabši, kot so prišli vanjo. Nujno bi bilo treba preurediti sodstvo, »ki je ostalo še v marsičem srednjeveško«. V jetniški celici so si politični jetniki uredili »popolno kolektivno življenje«, ki naj bi bil skromen primer, »kakšna naj bi bila naša bodoča družbena ureditev«. Vendar so se takoj pokazale težave, človek je tudi v ječi ohranil svoje napake.

O kaki čistoči »ni bilo govora«. Jetniki so se uprli, da bi vstajali, ko so prihajali pazniki pregledovat sobo in rešetke na oknih. Ker je znal Škrap italijanščino, so ga zaporniki določili za svojega zastopnika pred ravnateljem. Odločno je zagovarjal pravice sojetnikov in se skliceval na to, da so zakoni fašistični, fašizem pa je z Mussolinijem padel. Poveljnik jetnišnice mu je dokazal, da je hišni red v veljavi že od leta 1885! Izolirali so jih, vendar so se počasi naveličali upiranja in se posvetili študiju Engelsa in predavanjem, včasih so prišli tudi do časopisa. Dne 23. avg. je doživel presenečenje — sestal se je z zaprtima sestrama.

Dne 29. avg. so jih prepeljali iz Kopra v Trst k jezuitom. Tu je bila nesnaga še hujša, a tu je že lepo pripravljen beg. Toda nastopili so partijci in zapretili, da se bodo morali ubežniki zagovarjati pred partijo, češ da niso tako pomembni, da bi morali ostali zaradi njih trpeti posledice.

V Trstu so ostali do 1. sept., ko so jih prepeljali v Benetke. Tu so se širile najrazličnejše novice, da so se Angleži izkrcali v Anconi, v Dalmaciji in drugod, edina resnična novica pa je bila, da so Nemci rešili Mussolinija. Zvedeli so tudi za italijansko premirje, vendar se jetni-

ške razmere niso spremenile. Tri dni so gladovno stavkali, Škrap se je pogajal z ravnateljem, 25. sept. pa so jih prepeljali v Parmo. Tudi tukaj so nadaljevali s kolektivnim življenjem, vendar je Škrap spoznal, da raznih funkcij ni določal sobni kolektiv, »ampak le nekateri, ki ob vsaki priložnosti drug drugega podpirajo, drug drugega predlagajo, drug drugega branijo; gre za zaključen ozek krog. Nemalo je pojavov, ki pričajo, da je v naši kaznilniški skupnosti mnogokrat konspiracija le pretveza za nekatere, da si v okviru kolektiva obdržijo vodilne položaje.« In končno spoznanje: »Mučim se z mislimi, da se bo v bodoče spremenila le zunanja oblika sožitja ljudi, medtem ko ne bo mogoče nič ukreniti za ozdravljenje ali vsaj za omejitev strasti in bolnih ambicij. Mogoče bo, da se povzpne do oblasti klika nesposobnih, brezvestnih in brezobzirnih demagogov, ki bo vzela idejo v zakup in — potem? Kdo se ji bo upal upreti?!«

In res so nekateri v ječi strahovali vse, ki niso z njimi soglašali. Pretepli so vodjo opozicije, bojkotirali so mašo, vsi so morali odkloniti hrano. Končno so posredovali Nemci in jim dovolili, da so sami vodili kuhinjo. Življenje se je nekoliko zboljšalo, Škrap je moral skrbeti za nakupovanje hrane in je imel veliko dela in odgovornosti. Zato je tudi prenehal pisati dnevnik (12. nov.), decembra pa so avtorja z drugimi zdravimi zaporniki poslali Nemci v Rheinhausen pri Duisburgu v Porurje, kjer je delal v Kruppovi tovarni. O tem piše v Pripisu in dostavlja, da je delal pri žagi in z nemščino pomagal Dalmatincem in Črnogorcem. Z nemškimi delavci, ki »niso bili prav nič navdušeni nacisti, sem se dobro razumel« in nekateri so mu pomagali z malico, ker je bilo hrane premalo. Končno je s pomočjo organizacije OF pobegnil k sorodnikom v Belgijo in tam dočakal prihod zaveznikov.

V Dnevniku Škrap ni opisal samo zunanjega dogajanja v jetnišnicah, ki ga je podal zelo stvarno, neposredno in pretresljivo, ampak je poustvaril razpoloženje, mišljenje, težnje in obup zapornikov. Poglobil se je v notranjost svojih sotrp inov, pokazal njihove vrline in napake, a tudi svoje nazore in upanja. Dnevnik je tako avtentična priča tedanjih dni, ko je bil iz življenja v smrt le majhen korak. Škrap je bil duševno močan, nikoli ni izgubil upanja v rešitev, in ker je znal italijanščino in nemščino, je nehote postal glasnik in zagovornik svojih sotrp inov. Zagovarjal jih je neustrašeno, zato so ga preganjali, vendar ni odnehal, ker ga je vodilo srce, ne pa politični računi. S prijaznim nastopom si je znal pridobiti zaupanje in že v Trstu bi bil lahko pobegnil, če bi se ne bil oziral na druge. V Nemčiji je to brez škode za druge uresničil. Posebna vrednost Dnevnika je tudi v tem, da ga je napisal v ječi, dan za dnem, ne pa pozneje po spominu, ko gleda človek nehote na dogodke z drugačnimi očmi.

Drugi del knjige predstavlja *Spominska knjiga političnih zapornikov v parmski ječi*, Parma decembra 1943. Sestavlja jo 23 listov, ki so po obeh straneh popisani s podpisi zapornikov po sobah, nekaj je tudi posvetil v slov., srbohr., gršč., ital. in nem. Tudi to knjigo je Škrap odnesel iz Parme in tukaj so listi v naravni velikosti fotokopirani.

Knjigi je napisal spremno besedo Boris Race, dodan pa je še Škrapov življenjepis s sliko.

(se nadaljuje)

KONCERTNA SEZONA GLASBENE MATICE V TRSTU

14.2.1978 je bil v Kulturnem domu v Trstu koncert klavirskega dua Dekleva, ki ga sestavljeta Alenka in Igor Dekleva. Duo nastopa že enajsto leto doma in v tujini. Tržaški program je duo Dekleva začel z Mozartovo sonato v C duru KV 19 za klavir štiriročno, ki jo je avtor napisal, ko je bil star komaj 9 let. Nato smo slišali zelo tehtno skladbo, t.j. fantazijo v f molu op. 103 Franza Schuberta, ki spada med njegova najboljša dela. Ob koncu prvega dela koncerta smo slišali še tri krajše Debussyjeve impresije »Trois epigraphes anti-ques«.

Drugi del koncerta se je začel s Kogojev »Fugo«. To je sicer vsebinsko ekspresionistična skladba, a pisana v tradicionalnem tonalnem slogu. Sledila je zanimiva Hindemithcva dodekafonska (s prizvoki tonalnosti) »Sonata«. Za konec nam je duo Dekleva podal serijo krajših skladb Alfreda Caselle »Pupazzetti«.

Mislim, da smo že tako navajeni poslušati na koncertih recital enega samega pianista, da smo koncertu štiriročne glasbe sledili nekliko z nezaupanjem in pretiranimi pričakovanji. Nobenega dvoma ni, da predstavlja igranje štiriročno čisto nove probleme, ki jih pianisti navadno ne poznajo. Verjetno je tudi res, da je en sam izvajalec za klavirjem bolj sproščen in svoboden kot pa dva. Morda je bila glavna hiba koncerta prav ta, da ni bilo čutiti določenega zanosnega poleta, ki podre mejo med izvajalcem in umetnino in pa tudi med izvajalcem in publiko. Drugače pa sta umetnika prepričevala v prvem delu predvsem s Schubertovo fantazijo, v drugem pa s Kogojem in Hindemithom in to s prožno, naravno in dosledno igro.

— o —

4.3.1978 je bila v Kulturnem domu na sporedu Smetanova opera Prodana nevesta v izvedbi Opere narodnega gledališča v Ljubljani. V glavnih vlogah so nastopali Rajko Koritnik (Janko), Zlata Ognjanovič (Marinka), Dinko Lupi (Kecal, mešetar) in Karlo Jerič (Vašek). Plesali so čla-

ni baleta ljubljanske opere. Režijo je podpisal Ciril Debevc, dirigiral pa je Rado Simoniti.

Najprej nekaj o operi sami. Vsebinsko Prodane neveste je lahkotna in komična, obenem pa tudi šablonska, v tipičnem stilu italijanske opere. Kljub temu velja Prodana nevesta za vzor slovanske komične opere. Smetana se opira na češko folkloro predvsem v množičnih scenah. Zgradba opere je dognana in zanimiva, zato ni nič čudnega, da si je takoj osvojila občinstvo. Še zdaj je zelo popularna, predvsem v slovanskih deželah.

O izvedbi: najprej pevci. Solisti so zadovoljili le deloma, med temi Zlata Ognjanovic v vlogi Marinke in Karlo Jerič v vlogi Vaška, delno pa tudi Dinko Lupi v vlogi Kecal, čeprav je pel v hrvaščini in ga zato ni bilo mogoče razumeti. Ta hiba je prišla še posebno do izraza, ko so peli v sekstetu brez spremljave orkestra. Orkester je mestoma preveč izstopal, mestoma se celo ni ujema s pevci. Orkestru je v delno opravičilo neakustičnost dvorane. Najbolj so uspale množične scene. Izvedba Prodane neveste ni povsem zadovoljila tržaškega občinstva, ki si je od ljubljanske opere pričakovalo kaj več. Upajmo, da se bodo gostovanja ljubljanske opere nadaljevala tudi v prihodnji sezoni, a upajmo tudi, da se bo raven izvedb dvignila.

— o —

18. marca je končno bil v Kulturnem domu izredno pomemben koncert, saj je orkester Glasbene Matice praznoval 25-letnico delovanja. Sicer je orkester tržaške Glasbene Matice obstajal že l. 1909, ko so v Trstu ustanovili Glasbeno Matico. Vendar je fašizem onemogočil nadaljnje delovanje ansambla. Po vojni pa je začel spet redno delovati od l. 1953, ko je prevzel dirigentstvo Oskar Kjuder. Za ta jubilej je orkester pripravil za tržaško publiko zelo pester spored in sicer: Gluckovo uverturo »Ifigenija na Avliidi«, Koncertno simfonijo v Es-duru KV 364 za violino, violo in orkester W.A. Mozarta, Schubertovo »Nedokončano« in Dvorakov Slovanski ples

št. 8 v g molu op. 46. Poleg tržaških orkestrašev so orkestrski sestav za to priložnost dopolnjevali člani ljubljanskega radijskega orkestra. Kot solista sta nastopila tržaški violinist Črtomir Šiškovič in violist Gorjan Kkušta, po rodu doma iz Sv. Križa, sedaj pa asistent Igorja Ozima na Akademiji za glasbo v Kölnu. Dirigiral je Oskar Kjuder, stalni dirigent orkestra Glasbene Matice.

Na splošno lahko rečemo, da je bil koncert na dobri ravni, čeprav ne moremo mimo nekaterih senčnih plati. Posebno pohvalo zaslužita oba solista, ki sta Mozarta podajala ekspresivno, muzikalno vlito in s potrebno dozo klasične ubranosti. Orkester je morda najboljše izvajal prav prvo točko, t.j. Glucka, medtem ko je v drugem delu prišla do izraza heterogenost orkestra. Poznalo se je namreč, da je bil orkester praktično sestavljen iz dveh orkestrrov, tržaškega in ljubljanskega. Pri Schubertu in posebno pri Dvoraku je motila glasovna neuravnovešenost med različnimi instrumenti. Trobila so namreč preveč izstopala. Sicer pa gre to pripisati tudi neakustični dvorani. Poudariti pa moram, da smo lahko slišali posebno pri Schubertu odlično izpeljane odlomke, izredno delikatne pianissime in natančno izvedene ritmične in tehnične pasaže.

TOMAŽ SIMČIČ

* * *

Prejeli smo:

MLADJE 29/78. Izdaja klub Mladje, A-9010 Celovec, pp 307.

SIJ SLOVENSKE SVOBODE, št. 1-2, 15. feb. 1978.

FRANCE PAPEŽ : ZAPISI IZ ZDOMSTVA. Založila in izdala kot svojo 99. publikacijo Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires 1977.

PRIMORSKA SREČANJA 6/78, revija za družboslovje, gospodarstvo in kulturo. Izhaja v Idriji, Kopru in Novi Gorici. Izdajatelj: Založba Lipa Koper.

SOS za Kras in za mesto Trst. Publikacija je izšla v petih jezikih. La Editoriale Libreria S.p.A., Trst 1978.

MEDDOBJE, št. 1-2, Buenos Aires '78. EUROPA ETHNICA, št. 1/1978, Dunaj.

NOVA RAZISKAVA O STIŠKEM SAMOSTANU

Pred koncem preteklega leta je pri Državni založbi Slovenije izšla knjiga — plod dolgega, napornega in do skrajnosti vestnega raziskovalnega dela — Stična in zgodnja arhitektura cistercijanov. Avtor je Marijan Zadnikar, eden izmed najuglednejših sodobnih slovenskih umetnostnih zgodovinarjev. Ko se je že ob zaključku svojih študijev na Filozofski fakulteti v Ljubljani odločil za raziskovanje starejšega obdobja umetnosti na Slovenskem, je slutil pomen, ki ga lahko ima romanska Stična ne samo v slovenskem, ampak evropskem merilu. Tako je dozorela monografija o stiškem samostanu.

Knjiga je izšla na 285 straneh, s povzetkom v francoščini in nemščini; vezana je v platno in skrbno opremljena. Pri tem je treba poudariti tudi bogato fotografsko in kartografsko dokumentacijo, ki spremlja razpravo. Vsebinska knjige je razdeljena na pet poglavij: Cistercijanski red in arhitektura, Viri za starejšo stavbno zgodovino, Doslej objavljeno znanje, Romanska Stična, kakor jo danes poznamo in Stična v evropskem prostoru. Prvo poglavje nas uvede v svet cistercijanskega reda, ki je odločilno vplival na razvoj samostanske arhitekture v obdobju romanike. Treba je omeniti, da se je isti avtor lotil problematike srednjeveškega samostanskega stavbarstva v delu evropskega pomena Srednjeveška arhitektura kartuzijanov, ki je dokazalo njegovo izredno poglobljeno poznavanje tega obdobja. Nadalje avtor predstavi natančen pregled arhivskega gradiva, ki se je ohranilo v zvezi z nastajanjem stiškega samostana. Seveda pa je za nas najvažnejše poglavje o romanski Stični, kakor jo danes poznamo. Avtor je prišel do novih spoznanj, ki jih je sicer že dolgo slutil in jih je sedaj lahko potrdil; pomagala so mu najnovejša odkopavanja v stiškem samostanu, ki so bistveno spremenila njegovo do sedaj znano podobo. Zadnje poglavje, ki Stično obravnava v širšem evropskem okviru, je znanstveno prav tako mikavno. Zadnikar se tu usmeri predvsem v iskanje izhodišča za nastanek stiškega samo-

čuk na obelisku

MALI OGLAS

Organiziram udarno enoto od petih do desetih študentov, da bi nekje med Vrdelsko cesto in Katinaro pred zaključkom šolskega leta ugrabili dekletke multinacionalnega režima SLOVENŠČINO, LATINŠČINO in MATEMATIKO in jih dali pred ljudsko sodišče. Javite se z dvojkami, trojkami in štiricami.

Pištrole zaželeno.

Predstavniki Rdečih brigad
na liceju France Prešeren
v Trstu

UGANKA

Kateri je tisti intelektualac - intelektualka na beki, ki v dopoldanskem pomenku z neko učiteljico sprašuje o GRAMATIKALNIH napakah in govori o INDIFERENCIRANI šoli in sploh razpravlja o tem, kaj je ZA NAREDITI? Pomagajte ČUKU iztakniti tega intelektualca - intelektualko, da ji pošlje nekaj gramatikalnega v pouk in zabavo.

IZJAVA

Podpisani izjavljam, da nimam absolutno ničesar skupnega s Čukom Primorskega dnevnika ne z njegovimi literarnimi čukoslovjem.

ČUK,

Agencija z. p. ž.

TELEGRAM

V začetku aprila je bil v Trstu seminar za učitelje in profesorje na slo-

venskih šolah. Udeleženci so imeli povedati, da takšnega usipalnega seminarja doslej še ni bilo. Pravcata pomirjevalna kopel, v tem divjem času Rdečih brigad. Zato so poslali organizatorju seminarja prof. Sivicu v Ljubljano naslednjo brzojavko: »Živčno relaksirani od duhovne joge — če iz vzamemo živo literarno popoldne — se vam in predavateljem zahvaljujemo za to injekcijo božjega miru v naš razvrnjeni čas in vas miroljubno pozdravljamo. Lahko noč in na svidenje prihodnjo pomlad v še večji živčni relaksaciji.

Slovenski šolniki Trst«

IZZA KONGRESA

Na nedavnem kongresu Zveze komunistov Slovenije v Ljubljani je bil tudi Boris Race, ki je vodil delegacijo Slovenske kulturno - gospodarske zveze. V posegu v diskusijo je sicer pritrtil tov. Popitu, češ da je v Sloveniji pluralizem interesov, a obenem je poudaril, da je v zamejstvu pluralizem Exportov in Importov. Sicer pa je podčrtal razmah napredne ideje v zamejstvu, z novim diferenciranjem na področju pevskih zborov.

POJDEM NA ŠTAJERSKO

Gledat kaj delajo ljubice tri? Ne, fajmoštri trije. Govori se namreč, da mislijo ti trije fajmoštri ustanoviti iniciativni odbor za slovensko samoupravljalno katoliško Cerkev. Od zakramentov naj bi ostala samo dva: krst in pa poroka za duhovnike. Teološka fakulteta naj bi se spremenila v Teološko diskoteko. Revija Znamenje pa naj bi ostala kar Znamenje. Zamisel je menda pozdravil tov. Setinc, tajnik ZKS, a prizadeti so baje stvar za sedaj demantirali.

stana: od kod so prišle pobude zanj, v kakšnem razmerju je stiška arhitektura glede na druge cistercijanske samostane po Evropi. Dozorela je ugotovitev, da Stična ni le nekaj provincialni odmev velikih arhitekturnih dogajanj na zapadu, pač pa nosilec svojevrstnega vzorca, ki je nastal skoraj vzporedno z velikimi romanskimi samostani zahodnega sveta. Stiška cisterca (ust. l. 1136, posv. l. 1156) se je rodila v obdobju naglega širjenja cistercijanskega reda po Evropi od matičnega Cîteauxa (1098) do Clairvauxa (1115), Morimonda (1115), Ebracha (1127) in drugih samostanov v velikih evropskih deželah. Po besedah Marijana Zadnikarja se »z za snovo in izvedbo redovne cerkve uvršča Stična kot povsem osamljena med najzanimivejše primere zgodnje cistercijanske arhitekture v Evropi.«

Zadnikarjevo delo je na novo ovrednotilo stiški samostanski sklop, ki je bil večkrat predmet raziskav tudi tujih umetnostnih zgodovinarjev. S svojim domnevnim stavbnim mojestrom Mihaelom, ki je dokumentarno izpričan kot »...natione latinus arte vero cementarius... de longinquis provinciis adveniens«, pa se Stična pridružuje redkim evropskim romanskim spomenikom, ki se vsaj delno povzdigujejo iz anonimnosti in se nam tako približujejo v otipljivi podobi.

Poleg umetnostnozgodovinske vrednosti je treba pri novi knjigi o Stični poudariti tudi izredno preglednost v zamisli in jeziku, ki bi mu lahko vsak slovenist zavidal. Slovenska umetnostna zgodovina je s to knjigo pridobila izjemno delo, ki mu je že zagotovljeno tudi mesto v vrstah tujih raziskovalcev romanske umetnosti.

VERENA KORŠIČ

zasmehindobrovoljozas

Pijanček je zdrknil po škarpi v reko. Nekdo to vidi, skoči za njim in ga reši. Pijanček z gnusom izpljune vodo, hvaležno pogleda rešitelja in reče: »Najlepša hvala, da ste me izvelikli iz tega lokala. Ogabno pijačo točijo!«

—o—

»Čemu se trudiš, žena, saj vidiš, da se Sultan ne pusti dresirati.

»Zdaj še ne, a počakaj; se spomniš, kakšne težave sem imela v začetku s teboj?«

—o—

Žena: »Nehaj že govoriti **moji** otroci, **moja** hiša, **moje** pohištvo... Kaj ni vse to tudi moje?... Kaj pa iščeš tam?«

Mož: »Najine nogavice...«

—o—

»Mama, Floxi je tako hudoben: grizel je čevljičke moji punčki!«

»To je bil pa res hudoben, kaznovala ga bom.«

»Ni treba, mami, sem ga že jaz! Popila sem vse mleko iz njegove skodelice.«

—o—

Sodnik opozarja priče: »Biti morate precizni in povedati samo, kar ste sami vedeli, ne kar so vam drugi povedali. Torej, začnimo! Kdaj in kje ste se rodili?«

»O tem, gospod sodnik, pa vem res samo, kar so mi drugi povedali.«

POPRAVEK

V članku Osimski sporazum in slovenska kultura, ki smo ga objavili v letošnji prvi številki, se je pri korekturah vrnila neljuba napaka. V četrtem odstavku na 11. strani se stavek pravilno glasi: »V istem stoletju je bil **gvar**dijan kapucinskega samostana v Trstu Janez Svetokriški...«

Pri brivcu.

»Vi pa tudi ne znate pripovedovati drugega kot zgodbe o umorih, o strašnih nesrečah in drugih strahotah!«

Brivec pa: »Veste, to mi olajša delo! Moje zgodbe spravijo klientom lase pokonci in tako je striženje lažje.«

—o—

Na diplomatskem sprejemu je ruski poslanik želel, naj mu prinesejo Martini. Ko je zagledal, da v kozarcu plava limonina lupina, je protestiral: »V Rusiji se mi je že zgodilo, da je plavala v kozarcu muha, nikoli pa še ne sadni olupki!«

—o—

»Pomisli, včeraj mi je telefoniral francoski konzul.«

»Res? Od kod pa si tako važen? In kaj je hotel?«

»O nič, telefonsko številko je zgrešil.«

—o—

»Tomažek, če boš priden, se boš šel lahko smučat gor na hrib.«

»O, to bi se mi drugi smejali!«

»Zakaj?«

»Ker se drugi smučajo dol po hribu!«

—o—

Dva prijatelja:

»Meni ni še nobena ženska zmešala pameti.«

»Ne? Kdo pa potem?«

* * *

Pri mesarju.

»Imate še kaj teletine?«

»Ne, že ob sedmih je je zmanjkalo.«

»Kdaj pa odpirate?«

»Ob pol osmih.«

* * *

Poznam nekoga, ki mu samo človeška podoba kazí pasje življenje.

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške
prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1978. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

LISTNICA UPRAVE

Podporno naročnino so nakazali:

Jože ROSA iz Pordenona, Darko Durčik iz Rupe, družina MARKUŽA iz Nabrežine in Francišek ŠEGULA iz Rima (12.000 lir).

Za tiskovni sklad MLADIKE so darovali: Mitja Bitežnik 1.000 lir, Adrijana Krapež 3.000, N.N. 7.000, Valerija Radinja 1.500, Lea Pertot 1.500.

Ob tretji obletnici smrti Dušana Černeta sestri Nada in Vera iz ZDA 25.000 lir; A.M. v spomin na Božo Černic 10.000 lir; A.M. ob obletnici smrti Jožeta Peterlina 10.000 lir.

V prejšnji številki je žal prišlo do pomote v postavki, ki jo tokrat pravilno ponovimo: V spomin na Božo Černic darujeta mož Ivan in mama Silva Pirc 20.000 lir v tiskovni sklad Mladike.

Prisrčna zahvala vsem darovalcem!

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757

CENA 500.- LIR